

SØRUM-SPEILET

NUMMER 1 - 2021 - 27. ÅRGANG

**Blaker og Sørum Historielags 100-åring
Leirskred i Sørum
Sørums berømte svigerfar
En fargeklatt på nitti
Skolegang i svunnen tid
Historisk utgravning i Sørum**

Nytt fra styret

Siden siste nummer av Sørumspeilet har det vært jul, og det nye året har startet med en økning av koronasmittede og med strengere smitterestriksjoner. Det betyr selvsagt at historielaget ikke har kunnet planlegge eller gjennomføre medlemsmøter eller andre aktiviteter på lang tid. Vi har imidlertid gjennomført at historielagets kontor er åpent og bemannet hver onsdag mellom kl. 9-16, og det har blitt et hyggelig møtested. Vi passer på at smittevernet blir ivaretatt. Ved inngangen står spritflasken klar, og man må skrive navnet sitt inn i en protokoll slik at vi vet nøyaktig hvem som har vært til stede. Og vi holder avstand!

Dugnadsgjengen er fortsatt flinke til å møte, og det blir stadig gjort forbedringer i huset. Så får vi håpe at det kommer bedre tider etter dette – om ikke altfor lenge.

Dugnadsgjengen ble presentert med bilde i Sørumspeilet nummer 3 i fjor. I dette nummeret tar vi med bilde og en kort presentasjon av styret, samt av redaksjonen.

Styret minner om følgende datoer:

Det vil bli arrangert RUSLETURER med fast oppmøtetid kl. 18:00:

8. juni: Vi går Pilegrimsleden Frogner-Lindeberg. Oppmøte og parkering: Lindeberg stasjon.

24. august: Vandring langs Glomma fra Sørumsand, gjennom Vestbyskogen til lensebrakka og tilbake. Oppmøte og parkering ved rensaneanlegget som ligger i krysset Vestbyveien-Rebakken.

21. september: Vi går Prinsevegen/gamleveien fra Simarud til Blakersund. Oppmøte og parkering ved Nils Anders Grans hangar/garasje ved Simarud. Den som er usikker på hvor det er, kan ringe til Mari Aasgaard tlf. 911 08 671. For den som synes det blir litt langt, er det mulig å gå en vei og få skyss tilbake.

Frister for innsendelse av stoff som ønskes tatt inn i Sørumspeilet:

- 14. mai - til nummer 2
- 16. august - til nummer 3
- 15. november - til nummer 4

Små og store historier, eller gode ideer til stoff, sendes til redaksjonen på e-post: sorumspeilet@gmail.com

Slora Mølle

Seks dager i mai i år planlegger historielaget i samarbeid med DKS (Den kulturelle skolesekken) å gjennomføre aktivitetsdager på vårt teknisk-industrielle kulturminne Slora Mølle for elever på 8. trinn fra ungdomsskolene Bingsfoss og Froger.

Temaet er: «Fra hånd til maskin på Slora Mølle»

Vi skal gjennomgå fire aktiviteter med elevene hver dag. Aktivitetene er «Fra korn til mel», «Livet på mølla», «Restaureringsarbeid og kulturminnevern» og «Vannkraft og

Leder Kåre A. Bøhler: Han holder åpen dør og telefon hver onsdag fra kl. 9-16 i historielagets hus på Nordli (Foto: Jørgen Kirsebom).

Fra v: sekretær Even Stakkerud, kasserer Tom-Arne Ullersmo og styremedlem Ole Evensen. Styret har i tillegg tre varamedlemmer: Dag Winding-Sørensen, Steinar Dalbakk og Hege Udnæs Hoel.

REDAKSJONEN består av f.v: Anne-Marie Lund, Randi Fjørstad og Elin Mørk (nestleder i styret og styrets representant i red.)

energi».

Det kommer to klasser samtidig fra kl. 09.00 – 14.00 følgende dager:

Torsdag 20. mai, fredag 21. mai, tirsdag 25. mai, torsdag 27. mai og fredag 28. mai og mandag 31. mai.

Vi i Blaker og Sørumspeilet trenger hjelp fra medlemmer og bygdefolk disse dagene for å gi elevene en best mulig opplevelse.

Hvis du har lyst og anledning til å være sammen med oss på Slora Mølle disse dagene for å bistå elevgruppene, er det veldig fint om du melder fra til Dag Winding-Sørensen på mobil 995 43747 eller til andre du kjenner i historielaget. Vi blir glade for hjelp enten du kan en av dagene eller flere. Det vil bli gitt innføring i oppgavene på forhånd, og vi håper på god oppslutning.

SØRUM-SPEILET

Medlemsblad for
Blaker og Sørum Historielag

Redaksjonen

Anne-Marie Lund – 477 57 261
Elin Helen Mørk – 958 62 613
Randi Fjørstad – 901 42 163

E-post:

sorumspeilet@gmail.com

Adresse

Aasgaardveien 230
1923 Sørum

Styreleder

Kåre A. Bøhler
E-post: alfrebo@online.no
Tlf. 938 76 365

Kontonummer: 1321.08.05189

Hjemmeside

www.blakerogsorumphistorielag.no

Grafisk design

Jørgen Kirsebom

Opplag

600 eksemplarer
ISSN 1894-8154

Trykk:

X-Idé AS
1472 Fjellhamar

*Dette bladet er beskyttet av åndsverkloven.
Det er ikke tillatt å kopiere fra bladet uten
skriftlig samtykke fra tekstforfatter eller
fotograf.*

Forsidebilde:

Vinter i Sørum. Foto: Randi Fjørstad

Årsmøte utsatt

Det planlagte årsmøtet 9. mars 2021 i Bestefarhuset i Blaker er utsatt pga. koronasituasjonen. Styret vil sende ut ny innkalling så snart det blir mulig å holde fysiske møter igjen.

Saksliste:

- 1: Godkjenning av innkalling og saksliste
- 2: Valg av møteleder, referent og to til å skrive under protokollen sammen med møteleder og referent
- 3: Årsberetning 2020
- 4: Revidert regnskap 2020
- 5: Forslag til arbeidsplan 2021
- 6: Forslag til kontingent 2022
- 7: Forslag til budsjett 2021

8: Innkomne saker:

Frist for å sende inn forslag til behandling:

Saker som ønskes behandlet på årsmøte må være styret i hende senest 4 uker før møtet. Forslagene sendes til leder Kåre A. Bøhler på e-post: alfrebo@online.no, eller tlf: 93876365

- 9: Valg av styremedlemmer, valgkomite, revisor, samt utsendinger til årsmøte i Romerike Historielag

Stemmeberettigede medlemmer er de som har betalt kontingent for 2020, eller er innmeldt senest 6 uker før årsmøtet (jfr. vedtektenes §3).

Endelig saksliste og møtepapirer blir lagt ut på vår hjemmeside senest 2 uker før møtet. Papirene vil også bli delt ut på møtet, eller de kan bestilles hos leder Kåre A. Bøhler.

Sørum, 15. februar 2021
Blaker og Sørum Historielag
Kåre A. Bøhler
Sign.

Historielaget ønsker seg enda flere medlemmer

Blaker og Sørum historielag har ved årets begynnelse 496 medlemmer, og er det største lokallaget av de 17 historielagene som utgjør Romerike Historielag. Det er vi både glade for og stolte av. Men vi har plass til mange flere og hilser nye medlemmer velkommen til oss.

Ønsker du å melde deg inn, eller har en venn eller to som du tror kan tenke seg å være med, kan innmelding gjøres på e-post: alfrebo@online.no, eller over telefon til historielagets leder Kåre Bøhler: tlf. 938 76 365

Våre kontingentsatser er per år: kr 300,- for voksne, kr 100,- for unge under 25 år, og kr 400,- dersom du bor så langt «utenbygds» at Sørum-Speilet må sendes til deg med post.

Innhold

Nytt fra styret	2	Sørums berømte svigerfar	9
Årsmøte utsatt	3	En fargeklatt på nitti	14
Historielagets nye hjemmeside	4	Skolegang i en svunnen tid	20
Historielagets 100-åring	5	Jakten på fortiden	21
Leirskred i Sørum	6	Historisk utgravning i Sørum i 2020	22

Velkommen til Blaker og Sørum Historielags nye hjemmeside. Følg oss også på Facebook.

2021-kalenderen - månedsbilder - februar

Blaker og Sørum Historielags kalender er en populær kalender, og hadde 30-årsjubileum i 2013. I år har den klasse- og skolebilder fra alle de 13 skolene som har vært i Sørum. Hver måned vil det aktuelle kalender-bildet presenteres i Album, og nærmere detaljer om bildet vises her.

Les mer

Gratulerer med samenes nasjonaldag 6. februar!

Denne dagen ble første gang feiret i 1993, og «Samefolkets sang» er en vakker nasjonalsang, som Arne Sørli fra Sørum komponerte melodien til. Arne Sørli var tvillingbror til Magnus Sørli, som var lærer, og styrer på Sørumsand skole til 1970.

Les mer

Støtt oss gjerne med din Grasrot-andel!

© Blaker og Sørum Historielag | Løsning: StyreWeb

Blaker og Sørum Historielag har ny hjemmeside

Av Lillian Mobæk (webmaster)

Historielaget har fra 31.12.2020 ny hjemmeside med nytt domenenavn:
<https://www.blakerogsorumphistorielag.no>.

Litt historikk

Blaker og Sørum Historielag hadde tidlig egen hjemmeside, og første versjon ble laget av undertegnede i 1999, med hovedmål å publisere lokalhistorisk stoff fra Sørum samt informere om aktuelle saker og arrangementer. Hjemmesida har gjennom årene blitt en innholdsrik kunnskapskilde, og Sørum-Speilet var av de første historielagsblad tilgjengelig i digitalt format.

Tekniske endringer måtte etter hvert til, og fra 2015–2020 har Really v/Jørgen Kirsebom, i samarbeid med Historielaget, sørget for at hjemmesida har hatt aktuelt stoff og vært oppegående, med domenenavn sorumphistorie.no.

Da nye tekniske løsninger ble nødvendig høsten 2020, ble det bestemt å lage den nye hjemmesida i StyreWeb, som Historielaget ellers bruker til sin medlemsadministrasjon. Webmaster har utført konverteringsarbeidet, og vil sørge for oppdatering framover.

Om hjemmesida

Vølneberg gamle skole er hovedbilde øverst. Skolen har vært et viktig samlingspunkt for Historielaget siden den kom i lagets eie i 1985, og ble etter et meget stort restaureringsarbeid belønnet med Olavsrosa i 2015. Slora Mølle fikk Olavsrosa i 2018.

Hjemmesider utviklet i StyreWeb har et bestemt design, med 10 valg i menylinjen under bildet.

6 valg er faste: Hjem, Artikler, Album, Kalender, Om oss,

Kontakt. De 4 lokale valg er: Slora Mølle & Vølneberg, Sørum-Speilet, Bøker og Lokalhistorie.

Hjem: Viser forsiden med de 6 siste nyhetsartikler. På høyre side album-bilder og Facebook-innlegg.

Artikler: Viser alle nyhetsartikler, med kategorier til høyre.

Album: Har mange album med både gamle og nyere bilder fra hele Sørum, noen vises på forsiden.

Kalender: Viser aktuelle møter og arrangement.

Slora Mølle & Vølneberg: Har historikk om Slora Mølle, Vølneberg og Olavsrosa.

Sørum-Speilet: Alle nummer av Sørum-Speilet siden 1995 er lagt inn og kan lastes ned. En omfattende bibliografi er laget og holdes løpende oppdatert. Den viser oversikt over alle artikler pr. nummer.

Bøker: Viser alle bøker som Historielaget selger, og kalender. Har en bokoversikt i pdf-format og noen «smaksprøver». Og årets kalenderbilder vises med ett nytt pr. mnd på forsiden.

Lokalhistorie: Har historier om Blaker, Frogner, Sørum og Lørenfallet, og Sørumsand. Mer kommer.

Om oss: Viser årsmøter, hedersbevisninger, historie om laget, vedtekter.

Kontakt: Viser styret, kontaktskjema, bli medlem, oversikt kontaktpersoner. Under bli medlem finner du våre kontingentsatser.

Velkommen innom!

Håper mange av dere vil besøke den nye hjemmesida. Historielaget har hatt hjemmeside i over 20 år, så de fleste er forhåpentlig litt kjent med hjemmesider. Og digitale besøk er virusfritt i disse koronatider. Kom gjerne med tilbakemeldinger! Og flere bilder mottas med stor takk.

Ny logo fra neste nummer av Sørum-Speilet

Fra og med neste nummer vil historielaget ta i bruk en ny logo, den gamle Sørumsrosa. Historien bak Sørumsrosa, og bytte av logo vil vi skrive mere om da. Her tar vi med bilde av rosa, som altså er utgangspunktet for vår nye logo. Den vil også pryde historielagets hjemmeside om ikke lenge.

Blaker og Sørum Historielags «hundreåring»

Av Dag Winding-Sørensen

I 2005 startet Slora Møllens Venner et stort restaureringsarbeid av motoren «Grei».

Den ble i sin tid kjøpt av mølla som hjelpemotor til drift ved lav vannføring. Mølla, som ble bygd i 1908, ble nedlagt i 1961 og «Grei» ble etter det stående uvirksom i mange år.

Da Blaker og Sørum historielag kjøpte Slora mølle i 1995 fulgte «Grei» med som en del av det øvrige maskineriet.

Den 9. juni 2013 var restaureringen av «Grei» fullført, og man kunne starte motoren på nytt etter 52 år i dvale. Det var Magnar Olsen og Vidar Harfallet som ledet dette store arbeidet. Hele tre ganger ble den gamle motoren demontert og bygget opp igjen. Motoren ble produsert i 1921. Produsenten var den suksessrike Gulowsen Motorfabrikk, som produserte skipsmotorer, små og store stasjonære motorer i perioden 1889-1933. Fabrikken lå på Rodeløkka i Oslo (den gang Kristiania).

Historielaget er Magnar og Vidar stor takk skyldig for alle timene de har nedlagt i restaureringsarbeidet. Sammen med seg hadde de mange motorkyndige hender som bidro når utfordringene sto i kø. Dette arbeidet har vært med på å sveise dugnadsgjengen sammen til det slagkraftige fagmiljøet som har muliggjort fullføringen av Slora møllens restaurering.

Den andre søndagen i juni hvert år er «Slora møllens dag». Da er det åpen dag på mølla. I år blir det den 13. juni og da er Slora møllens venner klare til å ta imot

Alle fotos: Slora Møllens Venner

gjester. Og i år kan man altså, sammen med alt annet interessant på mølla, beundre den nyrestaurerte hundreåringen «Grei».

Slik så det ut etter det siste skredet i Sørum ved Asak i 2016. Foto: Remi Presttun

Leirskred i Sørum

Ved Anne-Marie Lund og Lillian Mobæk

Den fryktelige skredkatastrofen på Ask i Gjerdrum berører oss alle nå. Mange har mistet hus og hjem og alt de eier, og noen har til og med mistet «det umistelige» - sine kjære. Alle opplever at tryggheten blir svekket når slikt skjer. For dette minner oss om at naturen ikke alltid kan temmes, og at livet er skjært og usikkert.

Romerike har gjennom tidene vært hjemsoekt av mange store og katastrofale leirskred med tragiske følger. Flere ganger har det også skjedd i Sørum.

En av dem som opplevde både Schearaset og Lørifallet, var Anne Tallaksdatter. Hun bodde på Schea i 1768 og på Ålgård i 1794, og ble hardt rammet av begge disse skredene. Hun har selv fortalt om Schearaset i et skriv som fremdeles er oppbevart på Bøhler. Bak de nøkterne ordene ligger det mye sorg og fortvilelse.

Skredene på 1700-tallet skrev Leif Mathisen om i Sørum-Speilet nr. 2-2002. Den artikkelen gjengir vi her.

Vi har også med litt om skredet ved Asak i 2016.

Shearaset i 1768

Ulykken ble omtalt i Norske Inteligenz-Seddeler No. 17 for 20. april 1768. Ei uke etter raset kunne sogneprest Mandahl gi følgende skildring av hendelsesforløpet:

«En gaard Schea kaldet, blev sistleden Fredag den 15. April om Morgenen omtrent Klokken 4 ved et gruesomt Jordfald i Bund og Grund ødelagt, saa at ej allene alle de paa Gaarden staaende Huse, 26 i Tallet, men endog 23 Mennesker med Hæster og Fæ, samt andre slags Creature, i et Minut blev omkastet, og med Jorden, der blev drevet af nogle hemmelige Vand- Aarer, saa bortskyllet, at de længst bortdrevne Ting standsede en halv Miils Vei på hver sin Siide af Gaarden; af Menneskene ere 7 blevet ræddede, men de øvrige 16 ynkeligen omkomne, deraf 9 fundet i en Elv Rømuen kaldet, hvorudi den neden Gaarden rindende Bæk havde sit Udløb. Iblant de 7 bjergede ere de fleste saarede, og een afbrudt Laar-Beenet.»

Presten drøfter så årsaken til jordfallet og forteller at enda «hver Dag udfalder meer og meer, saa at Gaardens største herlighed hermed borttages. Den udskyllede Jord ere et tykt, seigt og slibrigt Blaae-Leer eller Mergel, hvilket saaledes har opfyldt den førømmeldte

Elv, at det har betaget alle Rejsende Overfarten.»

Flere utglidninger

Ut på høsten samme året skjedde nye utglidninger med tilstopping av Rømu. Flere gårder i nabolaget fikk store skader ved oppdemming av Hønsibekken og Vilbergsbekken og likeens gårdene beliggende langs Rømu.

Skattelettelse

Flere av gårdene fikk midlertidige skattelettelse. I august 1769 ble det holdt synsforretning på de brukene som hadde fått størst skader. Det var ikke lett å vurdere tapene, og ny besiktigelse ble derfor holdt både i 1771 og 1775.

Skea fikk redusert skylden med 1 ½ skpd. Tunge, ellers oppnådde følgende garder midlertidige skattelettelse: Egnen nordre, Asak nordre og søndre, Merli, Vølner, Sæteren, Haskoldrud, Sagen østre, Tangerud, Mjønerud og Vilberg Øvre. Flere kvernbruk gikk også tapt.

Lørifallet i 1794

Den første utglidningen fant sted 18. juni, og ble fulgt opp av nye ras 2., 3., 7., 18. og 20. juli. Disse rasene omfattet også mindre utglidninger både på Ålgård og Prestegården. Den utglidde massen ble i alt beregnet til 23 millioner 400 000 kubikk-alen, eller ca. 6 millioner m³.

Rømua ble fylt opp av leire og sand i en lengde av 9 km, og i en høyde av 19 m over lavvannstand. Elveløpet ble helt stengt i 132 døgn, og ble åpnet ved hjelp av militære mannskaper under oppsyn av vegvesenet.

Hvert ras skal ha vart i ca. 40 minutter. Heldigvis gikk ikke menneskeliv tapt, men det strøk med en del krøtter og løsøre.

Skaden ble taksert allerede på etter-sommeren samme året, og det ødelagte jordarealet på Løri ble anslått til en verdi av 7 650 riksdaler. Dessuten mistet enken Anne Aalgaard sine rug- og byggåkrer, og ble nødt til å flytte husene sine. Ulykken rammet også Prestegården, Rømua lense, Hammeren, Sørli, Merli, Smedsrud, Mjønerud og Norum.

Det var oversvømmelsen i Rømua som var skyld i ødeleggelsen på de fleste av disse gårdene, som til sammen hadde 23 oppsittere. På enkelte gårder ble opptil halvparten av eiendommen forringet. Restene etter Søndre og Nordre Løri ble verdsatt til henholdsvis 350 og 150 riksdaler, alt for lite til å dekke den påhvilende skylden.

Hjelpeaksjon og skattefrihet

Lørikatastrofen ble skildret i oktober-nummeret av det danske tidsskriftet *Minerva* samme året. Alle gode og menneskekjærlige borgere ble anmodet om å slutte opp om en hjelpeaksjon til fordel for de skadelidende bondefamilier på Løri. Om Løri-mennene heter det at «De vandrer modløse og huusvilde omkring for at lede efter Boelig, uden at finde den.»

Ved kongelig resolusjon av 26. oktober 1796 ble Nordre Løri tilstått full skattefrihet og Søndre Løri skattefrihet i 10 år av 2 skpd. ½ lpd. Tunge, dvs. en reduksjon på ca. 85 %.

Flere skred

Det har også gått skred i Lørifallet så sent som i 1883 og 1899. Hver gang raste ca. 50 meter av hovedvegen gjennom Lørifallet ut.

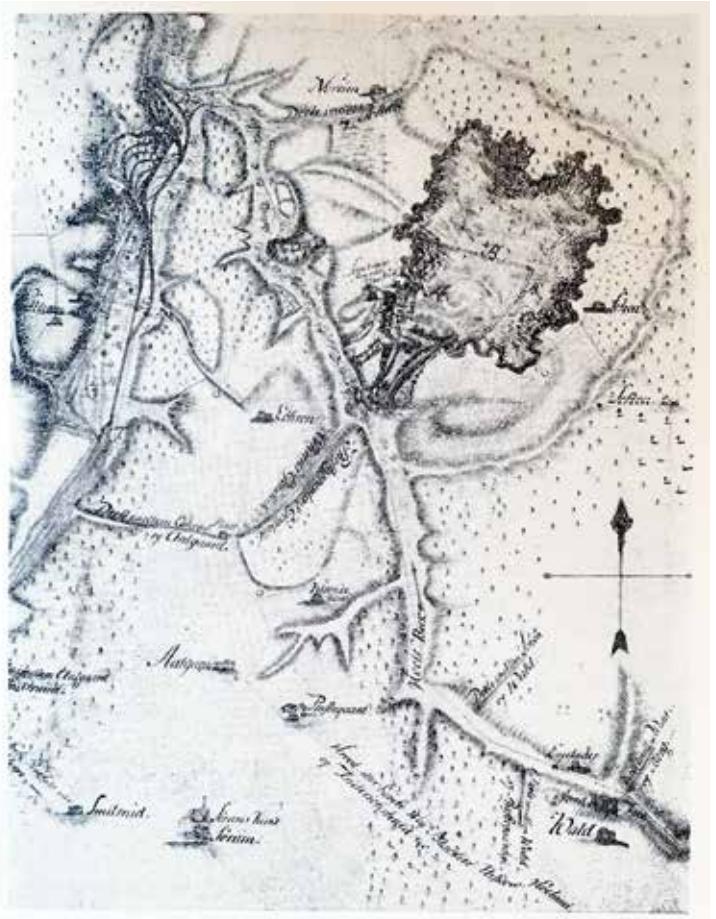
Det meste av den nåværende tettbebyggelsen i Lørifallet ligger innenfor det gamle rasområdet. Mest markert kan en se den gamle raskanten når en kjører opp Fallbrauta mot Sørumsletta.

Asak-skredet i 2016

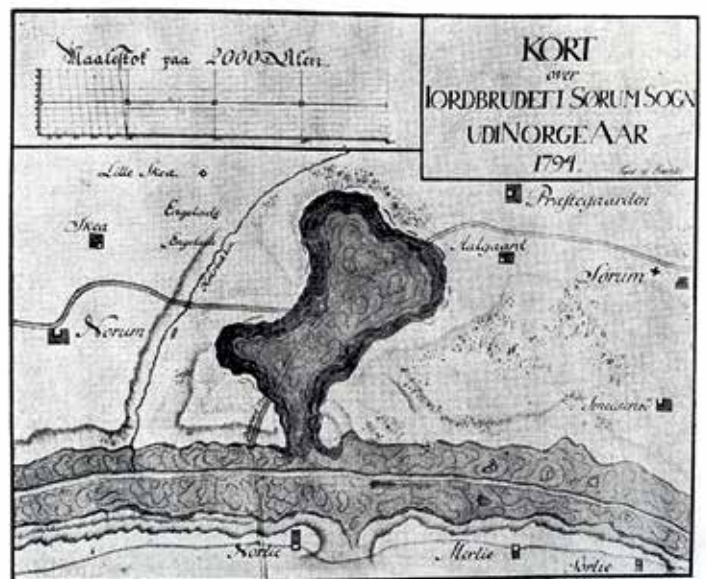
Den 10. november 2016 ca. kl. 15.45 gikk det et stort leirskred ved Asak i Sørum. Skredet gikk nær Asak massedeponi, ut i Asakbekken og ca. en kilometer nedover. Raset var på 200 x 150 m, og NGI skal ha målt bakre raskant på skredet til nesten 15 m høyde. Minst 140 000 m³ masse raste ut. Skredet gikk over Asakveien, som var stengt i lengre tid.

Seks arbeidere fra Litauen drev med hogst ved bekken, da tusenvis av tonn med jord, vann og leire plutselig ble satt i bevegelse. Tre av dem døde i leirmassene. To er ikke funnet. Minnesmerke er satt opp i nærheten.

Mange spørsmål har blitt stilt, både om ansvar og hvorfor

Kartskisse av Skjearaset, 1768

Kartskisse av Lørenfallet, 1794 (Norges geografiske oppmåling).

skredet skjedde. I desember 2018 henla politiet saken. Men Gjensidige har i 2020 saksøkt utbyggerne, så saken er ikke avsluttet.

Vil du finne ut mer om ras på Romerike?

«Gamle leirskred på Romerike» er tittelen på en artikkel i Årbok for Romerike Historielag 1970. Den er skrevet av T. Løken, F. Jørstad og S. Heiberg fra Norges Geotekniske Institutt. Den ble også trykket i Sørum-Speilet nr. 2-2002.

Den er også å finne på Blaker og Sørum Historielags Facebookside, og på vår hjemmeside.

Anne Tallaksdatters oppteignelser

Av Kåre A. Bøhler

På gården Arstun Bøhler er det oppbevart et mer enn 200 år gammelt skriv fra Anne Tallaksdatter, som var gift med Iver Jacobsen på Schea. Det har nok havnet på garden fordi Annes datter, som også het Anne, ble gift med Anders Jacobsen Bøhler. Skrivet fikk jeg låne under utarbeidelsen av slektsboka om Tallaksætten. Her forteller Anne med sine egne ord om hvordan hun opplevde Schearaset i 1768:

«Anno 1735 i November er jeg Anne Tallaksdatter født til Verden paa Nordre Svindal i Fet. I 1754 havde vi Bryllup i Julen. I 1755 flyttet vi til Schea. I 1768 den 15de April kl. 3 om Morgenen gik Schea ud.

Høsten derefter 15de Oktober gik det sidste Fald kl. 3 om Aftenen og vedvarte til kl. 7 om Morgenen, og gik saa lidt Dag efter Dag høsten udefter indtil Frosten kom.

Hos Iver var 15 menesker, og 6 blev reddet. 9 blev i Faldet. Det var 26 klavebundne Kreaturer, og kun en Kvie blev reddet.

Hos Hans var Der 8 Menesker og han alene bleven berget. Det var 10 klavebundne Kreaturer og 3 Heste og intet Blev berget. Af Smaakreaturer blev intet berget paa hele Gaarden.»

Anne og eldste sønn ble tatt av raset, men berget seg, riktignok med livsvarige skader. Flere av barna omkom. Familien flyttet til Nordgarden Sætheren etter raset. Etterkommere av dem er enda på garden.

Den 10. April 1780 kjøpte Anne og Iver gården Ålgård, hvor slekten sitter fortsatt. Iver var født på Schea i 1723, og han døde på Ålgård i 1789.

I 1794 skulle Anne oppleve skred igjen. Da gikk Lørenfallet. I Leif Mathisens artikkel er hun nevnt som enken Anne Aalgaard, som mistet sine rug- og byggåkrer. Husene på Ålgård ble liggende på raskanten, og de ble flyttet lenger inn på sletta mot kirken, der de ligger nå.

En må gå ned fra gangveien for å kunne se det som er skrevet på plaketten. Begge foto: Anne-Marie Lund.

Minnesmerket ved Asak

Av Anne-Marie Lund

Kommer du inn på Asakveien i Sørum, der Eight Amcars Club nå bygger ut bilmuseet, vil du kanskje - hvis du vet om det - se et stativ med en plakett på høyre side av veien rett før brua.

Dette er et minnesmerke, og på plaketten er det gravert inn tre navn. Det er navnene på de som omkom her da raset gikk i 2016. Det var tre arbeidere fra Litauen, Darius Cukas (43) Paulius Kuliesius (27) og Arturas Miskinis (46). Bare en av dem, Paulius Kuliesius, er funnet. De to andre ligger fortsatt begravd i skredmassene. Letingen ble avsluttet i juni 2017. Minnesmerket ble satt opp høsten 2019.

Marianne Grimstad Hansen, som var ordfører i daværende Sørum kommune, forteller at det ble snakk om behovet for et minnesmerke i kommunens kriseledelse rett etter hendelsen. Hun legger til at det var viktig at saken var ferdig etterforsket først, slik at markeringen ved å sette opp et minnesmerke skulle bli en verdig avslutning på saken. Det ville ha betydning for alle som var berørt og hadde stått i det da det skjedde.

Det tok ganske lang tid før politiet avsluttet sitt arbeid, og da ønsket Marianne Grimstad Hansen å få minnesmerket opp så fort som mulig, før Sørum kommune ble historie. Det ble bestemt å ha en markering den 10. november 2019, nøyaktig tre år etter at skredet gikk. Mange ble kontaktet og invitert, og da dagen kom, var mange av dem som hadde noe med hendelsen å gjøre, møtt opp. En av de overlevende arbeiderne og niesen til en av de omkomne deltok, sammen med noen av de ledende i det litauiske miljøet i Norge. Dessuten var grunneier og representanter fra Politiet og Røde Kors til stede. Det var også ordfører, fungerende rådmann og hun som var rådmann da skredet gikk, sammen med flere andre fra kommunen. Ordføreren holdt en tale, og det ble lagt ned blomster. Det ble en verdig og flott markering, avslutter hun.

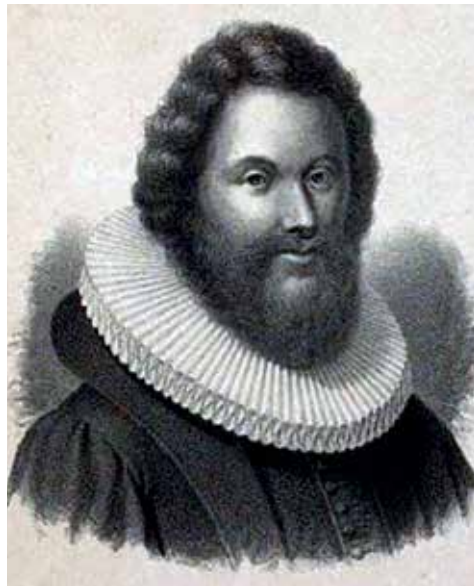
Det er godt og riktig at det står et minnesmerke her. Det minner oss på at dette er et spesielt sted. Men vi skulle ønske det var mer synlig og tilgjengelig. Det bør opp på en sokkel slik at det vises godt når man kommer med bil, og det bør være en parkeringslomme like ved.

Nå må man vite nøyaktig hvor det står for i det hele tatt å oppdage det.

«Sørum's berømte svigerfar»

Av Randi Fjørstad

I Sørum eide og rådet sogneprest Colbjørn Torstensen og hans etterkommere over flere store eieendommer i drøyt to hundre år. Bl.a. eide de gårdene nordre og søndre Sørum, Bingen lenser, Øvre Foss i Blaker, Rømue lenser, vestre og østre Norum, Størsrud, Ålgård, Mjønerud og Hammeren, for å nevne noen. I tillegg eide de gårder flere andre steder i landet. Colbjørn Torstensen ble født på Arneberg gård i Hof sogn i Solør i 1628. Hans far het Torsten Colbjørnsen og etterslekten, både de som levde her i Sørum og de som levde andre steder i landet, blir i gamle dokumenter omtalt som tilhørende «Den Colbjørnsenske familie».

Kjeld Stub – Norsk Portræt-Galleri. Christiania: Chr. Tønsberg, 1877

Jeg har noen ganger tenkt at etterslekten i Sørum like gjerne kunne blitt omtalt som «Den Stubbske familie», etter sogneprest Kjell Lauritz Stub i Ullensaker. Kjell Stub ble i 1673 svigerfar til presten Colbjørn Torstensen, da Torstensen giftet seg med Stubs tjuve år gamle datter Catharine Stub. Catharine var Torstensens kone nummer 2. Hun var tjuefem år yngre enn ham, og det var etterkommere etter dem og deres sønn Kjell Stub Colbjørnsen som eide og drev gårdene nordre og søndre Sørum i flere hundre år, med noen avbrekk.

Men tilbake til svigerfaren – den berømte Kjell Stub, faren til prestekona Catharine Stub på Sørum prestegård. Opplysningene om Kjell Stub har jeg funnet i en gammel bok fra 1887, håndskrevet av Kjell Stubs 5x tippoldebarn, Hans Marius Emil Barclay f. 1862. Han samlet opplysninger om slekten på sin mors side og skrev av gamle dokumenter i familiearkivet, samt dokumenter og protokoller han fant i Riksarkivet og andre kilder.

Om sin tipp-tipp-tipp-tipp-tippoldefar Kjeld Stub har Barclay samlet følgende:

Kjell Lauritz Stub ble født 10. desember 1607 i Varberg, Sverige. Hans far het Laurits Kjeldsen Stub og var sogneprest i Hirschhals, Danmark. Moren het Margrethe Hansdatter. I Barclays gamle bok står skrevet: «Han modtok først en god

opdragelse i fædrenehjemmet, men i 1616 sattes han til Landskrona i skole og i 1623 i Slagelse skole under den hæderværdige rektor magister Anders Jakobsen Langebæk».

Ni år gammel ble han altså sendt hjemmefra for å starte på en lang og omfattende utdannelse. Nitten år gammel (i 1626) «dimiterede» han, som de sa den gangen, fra akademiet i København. Der hadde han «flittig studert de to siste årene», og han «endte sin akademiske bane med berømmelse. Han blev Doktor Laugoms disipel og gjorde under ham de herligste fremskridt i matematik. I 1628 tog han Baccalaureusgraden (datidens artium) og begav sig udenlands, besøkte fremmede universiteter, hvor han ikke alene lagde sig efter theologi og filosofi, men efter de matematiske videnskaber».

Keiserlig tjeneste

Det så med andre ord lyst ut for en akademisk karriere, som nok var det han i utgangspunktet hadde tenkt seg. Men så skjer det tydeligvis noe under utenlandsreisen, for boken beskriver videre: «På samme reise fik han lyst til Krigsstanden og antok i Brabant keiserlig Tjeneste som Soldat, hvorfra han avancerede til ingenierr-officer og skal have anlagt Hvalfisken skanse ved Wismar».

Etter tre år i «Krigsstanden» kommer Kjeld Stub tilbake til København. Året er 1631, han har tenkt å studere videre, men før han rekker det blir han bedt om å følge tre brødre på en dannelsesreise til utlandet. Barna var «Befalingsmand over Tønsberg Lehn» Gunde Langes tre sønner, og Stub fikk av Danmarks Rigsråd 100 Rgd. i årlig stipend for igjen å reise ut. Reisen gikk først til «Nederlandene» (den gang Nederland, Belgia, Luxembourg) derfra til Frankrike. De var borte i to år.

Stub kom hjem i 1633. Samme år ble han informator hos Rigsråd og Statholder Christopher Urne. Dette førte til reiser gjennom England, Holland, Frankrike, Ungarn og Italia, og det 5x tippoldebarnet skriver: «hvor han for sine matematiske videnskaber og store kundskaber i befæstningskunsten blev kjent med den værdige premierminister Richelieu, og kom i 1635 tilbage til København og tog magistergraden. Samme år blev han af Borgermester

Kjeld Stubs datter Catharine Stub, gift med presten Colbjørn Torstensen i Sørum.

Foto: Fra Sørum og Frogner sogn på Romerike, bind I

og Råd i Xiania (Christiania) kaldet til deres Sognepræst og blev dertil ordineret af Biskop Glostrup».

Fradømmes embete

Kjeld Stub begynte altså sin prestegjerning i Christiania, men den varte ikke lenge. Han kom i unåde hos rådman Ruus, som han beskyldte for «at have utilbørlig omgang med et fruentimmer». Jeg har også funnet denne historien fortalt av en annen etterkommer av Stub, og da lyder den slik:

Det var i et selskap hos lagmannen at Stub førte opp dansen og svinget ut med sin dame. Borgermester Ruus som var blitt mektig drukken, tålte ikke at presten fikk forrangen. Ruus truet med å kyle et glass vin i fjeset på presten, men før han rakk det, ravet han overende. Fra den dag var borgermesteren uforsonlig fiende av magister Kjeld. Ruus tok affære, og domkapitlet sørget for at sognepresten i Ullensaker og Stub byttet embeder.»

Men saken hadde flere sider enn nevnt i ovennevnte kilder. Den vokste seg stor. Stub ble en svoren fiende av Ruus. Han nektet ham nattverd og ville lyse ham i bann. Det hele endte med rettssak, og den 7. juli 1641 ble Stub fradømt sitt embete. Kongen (Christian 4.) ville imidlertid bevilge ham et nytt, og slik kom bytteordningen i stand. I 1641 byttet Stub embete med magister

Trugels Nielsson. Stub reiste til Ullensager, som det het den gang, og Nielsson til Christiania. Stub ble samtidig enkemann. Hans første kone Katharina Glostrup døde dette året, etter fem års ekteskap. De hadde tre barn, en datter og to sønner, hvorav den eldste het Nils Stub. Ham skal jeg komme tilbake til senere i artikkelen.

Hannibalfeyden

Etter kun to års virke i Ullensaker erklærte Sverige krig mot Danmark, og i 1644 ble Norge angrepet. Den tidligere «ingenier-offiseren» Kjeld Stub ble anmodet om å påta seg ansvar som «Landoberst og landpassernes inspektør».

Barclay beskriver situasjonen slik:

«Statholder Sehested, som strax gjorde alle anstalter han kunde, anvendte all sin omhu til at besætte landpasserne mellom Sverige og Norge. Han fant folk nok af landets beboere villige til forsvar, kjække og færdige til at besætte passerne og forsvare landet, men han fattedes officerer og fornemmelige sådanne mænd han kunne betro opsynet over landpasserne og folket. I denne trang anmodet han Stub om at påtage sig denne vigtige post. Stub, som længe siden havde nedlagt sin kårde og taget bibelen i hånden, havde undskyldning i sit embede, men da han endnu var i sin fyrrigste alder, kun 37, og det gjaldt hans fædreland, så betænkte han sig ei længe på at afdrage sin præstekjole. Dette nye embede påtog magister Stub sig med al den kjekhed og årvågenhed som man kunde have ventet af en gammel stedse øvet krigsmand. Han oprettede på egen bekostning 12 ryttere, der fulgte ham som en livvagt, og med hvilke han for omkring sålænge krigen varede, fra en grænseport til en anden, og gjorde fienden store afbræk». Han hadde ansvaret for strekningen Røros-Svinesund og anla flere skanser, bl.a. ved Eidskog (Midtskogs) kirke. Stub hadde et godt forhold til den militære ledelsen og nøt også stor tillit hos allmuen på den tiden.

Krigen det her er snakk om er den såkalte «Hannibalfeyden 1644-1645» med navn etter den norske stattholderen Hannibal Sehested (forøvrig kong Christian 4. svigersønn), som organiserte den nyopprettede norske hæren og ledet feltet. Hæren omfattet rundt 10 000 menn. Bakgrunnen for krigen var den pågående trettiårskrigen i Europa, der svenskene hadde feiret store triumfer. Krigen endte med svensk seier, og Danmark-Norge måtte avstå de norske landskapene Jemtland og Herjedalen til Sverige, samt de danskkontrollerte øyene Øsel og Gotland.

Barclay skriver videre i boken:

«Da freden var sluttet 13die aug. 1645 nedlagde han strax sit krigsembete, tiltrådte sit kald og levede som far for sin menighed. Til vederlag for sine store utgifter, hvorved han ved krigens ende var bleven en fattig

Interiørbilde fra Ullensaker kirke

mand, blev han forundet et par kongetiender, men da kongen døde et par år derefter (29/2 1648), blev den indtrukken».

Barclay viser til at dette kan man lese om hos Rothe, side 419, samt hos Malling side 107, som begge skriver at «disse tiendeindkomster var ei nær tilstrekkelig til at erstatte det Stub hadde ofret, men da han slet intet fordrede var han tilfræds dermed og taledet værken om fortjenester eller erstatning».

Nye ekteskap og flere stridigheter

Stub giftet seg krigsåret 1644 med sin andre kone, Gunhild Andersdatter, datter av borgermesteren i Fredrikshald. De rakk å få tre sønner før Gunhild døde i 1648 etter fire års ekteskap, deriblant tvillingsønner i 1646, hvorav den ene fikk navnet Hannibal.

Fem år senere, i 1653, giftet Stub seg for tredje gang. Hans siste kone het Maren Michelsdatter (1612-1669). Maren var 41 år da hun giftet seg med Stub og fikk en sønn og to døtre - hvorav den ene var Catharine Stub, prestekona i Sørumsund.

I denne perioden ble Stub nok en gang en omstridt mann. Han drev med langt mere enn å «være fader for sin menighed», som Barclay skriver. Han var i stor skala forretningsmann, var eier og medeier i flere gårder, drev trelasthandel og var en tid medeier i Eidsvoll jernverk. Han hadde stor makt – som han tydeligvis noen ganger utøvde med uforstand. Det hele endte med at han av en rekke bønder ble anmeldt for overgrep, ublue krav for ministerielle handlinger m.m. og stevnet for tinget i 1657. Tinget holdt på i flere dager med klagen. Utfallet av saken er uvisst, men Kjeld Stub ble sittende i sitt embede til sin død.

Femtifem år gammel ble Stub utsatt for en alvorlig kjøreulykke. Han ble aldri frisk etter den, og tre måneder etter ulykken døde han av slag - midt under sin preken i Ullensaker kirke 2. påskedag (20. april) 1663. Barclay skriver:

«Han ligger begravet i Ullensagers hovedkirke, hvor hans portræt i oljemaleri henger, didforæret af hans decendent (slekting) oberstløjtnant Kjeld Colbjørnsen i år 1804. Hans datter Catharine var født 5te juli 1653. Efter hendes mands død skal hun ha levet som enke på Fredrikshald, ventelig i huset hos sin broder assistentråd Nils Stub (en søn af Kjeld Stub med hans første kone)».

Portrettet av Kjeld Stub, som Barclay nevner, henger ikke lenger i Ullensaker kirke. Det gikk tapt da kirken brant i 1952 etter et lynnedslag. Det finnes imidlertid en beskrivelse av bildet og mannen, som forteller oss at bildet var malt med olje på lerret, størrelse 77 cm høyt x 65 cm bredt, med en ramme gjort av profilert gullist. Kjell Stub beskrives med rødlig lokket hår og skjegg, og det spekuleres i om han selv har malt bildet.

Ettertiden har æret prost og krigeren Kjeld Stub ved å gi flere gater hans navn. Vi finner Kjell Stubs gate i Oslo og Larvik, Kjell Stubs veg på Jessheim og Kjell Stubs vei i Strømmen, for å nevne noen.

Nils Stubs brev fra 1717 til

«Højædle og velbårne Hr. Etatsråd Lange»

For å gi et enda fyldigere bilde av den allsidige og omstridte prost Kjell Stub tar jeg med noen ekstra opplysninger om ham, funnet i et brev som hans sønn fra første ekteskap, Nils Stub, skrev den 5. februar 1717. Brevet er stilet til etatsråd Lange, og er svar på en henvendelse som etatsråden

har gjort til Peder Colbjørnsen (Nils Stubs søstersønn) om å fortelle litt om sin morfar Kjell Stub. Peder var Catharine Stub og Colbjørn Torstensens sønn.

Nils Stub starter brevet med å beklage at han svarer litt sent. Han fikk en skriftlig henvendelse fra nevøen Peder den 19. desember, og unnskylder seg med at det har vært 12 dager med julefeiring på Sorum prestegård. Han bor derfor «*hele 5 danske mil fra Christiania*». Han uttrykker at han er veldig beæret over at etatsråden ønsker «*videnskab om min afgagne Fader Magister Kjeld Stubs idretter og aller underdanigste tjeneste mod den så meget uformodentlige Fiendes indfald i Norge (julaften om jeg ret mindes) anno 1644*».

Nils Stub er 84 år når han skriver brevet, og han beklager at mange papirer etter faren er blitt borte, bl.a. farens bibliotek hvor hans kopibøker og protokoller var. Nils Stub var på reise utenlands i lange perioder i sine unge år og da kom mye på avveie. Han tilkjennegir også at han egentlig ikke kjente faren særlig godt. «*Min fader sat altid udi tanker og spekulationer, og sad aldri, uden ganske lidet tilbords. Jeg selv var aldri stille hjemme, og han døde i min udenlandsreise, kun 56 år gammel. Det kommer jeg ihu, at han leste Aviser om Hvalfisken (skansen) ved Wismar, der gjorde i beleiringen fortred, da sagde han: !! skam få den, den har jeg selv laget*».

Selv var Nils 26 år da faren døde. Men, skriver han: «jeg håper dog at give deres Velbårenhet nogen fornøielse, sendende allerfremst hans Bestallingsbrev, som Fader havde overladt mig at gjemme, for her ved fór han inden og uden grænserne af Riget». Så forteller han videre om opprettelsen av styrkene som skulle passe grensen i den over nevnte Hannibalfeiden, og det stemmer godt overens med det som Barclay har notert i sin bok.

Så skriver han videre: «*Hvad Velbårne Gunde Lange angår, hvorom Bestallingen melder at min Fader skulde være hans assistent, og dog alting forrette (aftinget med Hr. Hannibal), thi Lange var af alder ganske tør og kroget, bævende på hænderne og hoved, så at tjeneren gav ham mad og glasset klinkede mellom tænderne*».

Gunde Lange var oberst og ansett for å være blant de fremste i den norske adelen. Hannibal Sehested ville derfor ikke forbigå ham, selv om han på dette tidspunktet var en gammel, syk mann (han døde året etter). Derfor løste de saken slik at Kjeld Stub ble oppført som hans assistent, men var den som i realiteten satt både med ansvaret og arbeidet.

Nils Stub var som nevnt en eldre mann da han skrev brevet. Han forteller at svært mange i slekten, som kjente faren bedre enn ham selv, er døde nå. Men han skriver om et par episoder i slutten av brevet, som han

husker at faren selv fortalte ham:

«*Jeg ved at Hr. Hannibal fuldførte en stærk invasion ganske indi Sverige ved Magnor Bro eller ved Moras, og kommende ud igjen ved Båhus. Imidlertid blev min Fader kommanderet til landværn hjemme og lagde sig, jeg ved ei i hvilken skandse*».

Ved skansen ble de omringet og hadde veldig lite å hjelpe seg med. Det var virkelig kritisk. Fienden var som «*3000 Mand stærke*». Men Kjeld Stub gikk til handling. «*Min Fader fikk hængede tændte lykter om hele Skandsen, og gamle hatte, og undslap dem (svenskene), og kom over Storelven eller Glommen, som han selv fortalte mig, og han viste mig Rekrutternes og Løbegravene samt Batterier, med hvilke han forbød Fienderne over elven at gjøre flåder, og traf mange, og havde hugget ned al underskog som stod langs elvebakken, og uformet druknet dem med sten for at tage imod fienden*». De norske soldatene unnslopp det svenske angrepet ved skansen der og da, men svenskene vant som tidligere nevnt krigen til slutt.

Nils Stub forteller også om en episode noen år etter krigen:

«*Må med nådigst forlov siges, at nogle år efter krigen, da en vinter faldt en fast unaturlig sne, og der kom skare på, skulde de svenske skogtjenere, et grusomt folk, have haft anslag gående på ski at overfalde min faders præstegård og grandelaget; da fortificerede han gården med samme dybde sne*». Og det ble ikke mere ut av det planlagte angrepet, men forholdet til svenskene var anstrengt.

Helt til slutt i brevet nevner Nils såvidt uenighetene mellom faren og bøndene i Ullensaker: «*Item var han (faren) forvalter over alle Oplands bergværker indtil partipanterne bleve uenige*». Men han unnlater helt å nevne rettsaken i 1657.

Han forteller imidlertid om en helt annen episode, som jeg har funnet i flere utgaver. Den er fra Kjeld Stubs tid som prest i Christiania. Under en gudstjeneste han holdt blir Stub gjenkjent av en tidligere krigskamerat fra sin tid i 30-årskrigen. Nils Stub forteller: «*Da første Fadervor var bedet og sig reiste, sagde han (krigskameraten) lidt for høit: Stub, wer hat dich zum pfaffen gemacht?*» (Hvem har gjort deg til prest?).

Den samme historien har etterkommeren Henrik Frisak skrevet om, og da fortelles den slik:

«*Han (Kjeld Stub) brøt over tvært etter få år som militær, og begynte å studere teologi i Kjøbenhavn, hvor han tok magistergraden i 1635. Like etter ble han sogneprest i det nyoppbyggede Christiania. En av magister Kjelds militærkamerater kom reisende til byen og gikk dagen etter i kirken. Der kjente han straks igjen sin kamerat som*

gikk opp på prestestolen. I forundring ropte han høyt: Killian, wer Teufel hat dich an den Kantzel gefürt?» (Hvilken djevel har ført deg til kirken?).

Nils Stub undertegner brevet til etatsråd Lange med:

*Deres højædle velbyrdigheds
aller ydmygeste og nøjsomste tjener
N. Stub
Sorums Prestegård, den 5te Feb. 1717.*

Brevet er som nevnt skrevet på Sorum prestegård hvor han var på besøk hos søsteren og hennes mann sogneprest Colbjørn Torstensen. Nils Stub døde fire år senere, 88 år gammel i 1721. Han var 16 år eldre enn halvsøsteren Catharine.

Nils' halvsøster Catharine

Barclay har notert i sin bok at Catharine trolig bodde hos sin halvbror assistentråd Nils Stub i Fredrikshald etter at hun ble enke i 1720. Hun døde 5. mai i 1731, 78 år gammel, og kanskje bodde hun hos broren det første året, frem til han døde. I et brev hun skrev i 1723, og som er datert i Fredrikshald, oppgir hun imidlertid Søndre Sorum gård som sin «påboende gård».

Dette brevet er det aller første dokumentet som Barclay har ført inn i sin gamle slektsbok.

Catharine har vært enke i tre år når hun skriver dette brevet til sin eldste sønn, og jeg gjengir det i sin helhet.

«*Kjære Søn Kjeld Colbjørnsen.*

Som høytvelbårne Nådige Frue Else Kås sal. Generalmajor Juul Følhersons imod at min Formodning haffuer mig tilskreffuet at hun nødvendig behøffuer sine Penge, som mig er lånt imod Obligation pantes Forskriffuelse på min påboende Gård Sorum i Sorum sogn d. Ade Feb. 1723, da som du self ved, at jeg nu ey haffuer Penge i Hænderne, ikke kand mine Born for nærværende gjøre mig Forskud, derfor får du anvænde al Flid til at få lånt Penge og affbetale Generalinden de 1400 Rixdaler mod interesse hvor i mod du kand tage hendes Transport på dit Eget Naffn i til jeg får betalt igen og infrid Pantten, i midlertid skriffuer du mig til om dette og andet hvor alting står til i vores Sager, og ellers tviller jeg ikke på Din Skikelighed i alle Måder, med hver Post venter jeg breff fra dig. Vore Vener her leffuer alle Vel og lader dere flittig hilse, ellers vil jeg ønske dere i den aller hoyestes beskjærmelse,

*Forbliffuer din
Hulde Moder
Catharinbe Stub
Sal: H: Colbjørn
Fredrix Hald
d. 21de Sep 1723»*

Det er ikke helt enkelt å lese dette gamle norske språket hvor v skrives ff og noen ganger med en u etter, og i noen ganger

Kjeld Stub døde som Provst den 20de April 1683 (under Prædikkene den 2de Paaskedag) og ligger ligger begravet i Ullensaker's Hovedkirke, hvor hans Portræt i Olievæveri hænger, di. Forret af hans Seculent Oberstlithuant Kjeld Colbjørnsen i Aret 1804 (Ej. om ham de i Samlingen til norske Folks Sprog og Historie 3de Bind S. 1010 anførte Forfattere, hvoraf den anden kan tilføjes Hammonds Missionshistorie S. 731 og Bind 10de Bind (Linnæus 1834 S. 120, hvor hans Portræt findes tilføjet). Hans Søster Catharina Junilla eller Junnilka) var født 5de Juli 1653. Efter hendes Mandes Død, skat hun have levet som Enke på Trondhøld, ventelig i Huset hos sin Broder Assistenten Nils Stub (en Søn af Kjeld Stub med hans første Hone, der var en Søster af Nils Glostrup i Linnæus).

Kjeld Stub havde 9 Børn.
Regimentskvartermester Colbjørn Jakobsen Colbjørnsen døde i Sløsten, hvorhen dengang Regimentet var udkommanderet i Anledning af den befyrede Krig med Rusland. Han var gift med Anna Elisabeth Röring, Lorenskriker overovre Romerike.

Hans Sønner var:
a) Jakob Eward Colbjørnsen født på Sørum 19de Nov. 1744. Linnæusret fra Linnæus Lærebog skole 1760 til Kjøb. Universitet under Kateder sig her juridisk Examen 1770 og blev endvidere samme år Høiesteretsadvokat, 1773 Professor i Lovs overordnede Principer i Høiesteret.

Kjeld Stubs 5 x tippoldebarn Hans Marius Emil Barclay, f.1862, som i 1887 samlet og skrev ned oplysninger om sin mors slekt fra Sørum. Catharine Stub var hans 4 x tippoldemor. Bildet er tatt ca. 1894. Foto: lånt fra gammelt familiealbum tilhørende Barclays slekt.

skrives med j. Men interessant er det å lese hvor høytidelig en mor uttrykker seg til en sønn, og kanskje litt overraskende å lese om hvor opprødd hun var for penger. Hun eide mye, bl.a. deler av Søndre Sørum, men kontanter var det tydeligvis verre med.

Dikt om Kjeld Stub

For den som har lyst til å lese mere om Kjeld Stub tar jeg også med et dikt om ham, skrevet av Klaus Frimann, født 1746 i Nordfjord, virket fra 1771 og til sin død i 1829 som prest, først på Sunnmøre, siden i Selø i Nordfjord.

Diktet står i boken «Småstykker af Norske forfattere - for høiere folkeskoler, udgivet af H. M. Dahl, forstander for Sogndals folkehøiskole».

Boken ble utgitt i Bergen i 1885 av Floors forlag, trykket hos Griegs bogtrykkeri.

Boken finnes i Blaker og Sørums arkiv på Nordli og har tilhørt Christian Sørli, som skrev navnet sitt i boken i 1887. Den har også tilhørt Kristoffer Hansen Bæreg.

Om Klaus Frimann står det i boken: «hans digte eier en sand folkelig klang og saavel hans historiske mindedigte som hans natursange har i høi grad slaaet an blandt

vort folk».

Diktet om Kjeld Stub handler om prestens tid i den over nevnte «Hannibalfeiden» i 1644-45.

Med fløiels lue, med sølvgraat skjeg
og lange sorte kappe
for folket, som sad inden kirkevæg,
opover den høie trappe,
der gik hr. Kjeld, og hellig bog
de tekster at forklare;
med hellig iver i stol ha slog,
de synder ei vilde spare.

I frankers land og Gange-Rolvs egn
hr. Kjeld havde baaret sverdet.
Hans pande bar endnu merketegn,
fra ungdoms tid saa hærdet.
Hr. Kjeld var ei at spøge med;
hr. Hannibal manden kjendte;
ti kaldte han Kjeld af kirken ned
og saa til manden sig vendte:

«Hr. Kjeld! I ser hvad tid her er,
at svensken er rundt om paafærde;
vel har vi samlet en bonde-hær;
men faa den at føre er lærde, -
I Kogens navn! for fødeland,
hr. Kjeld, I sverdet gjentage!
I være for grænserne tilsynsmand!
hr. Gunde skal med eder drage».

Hvor brand har været, i aske varm
tidt det ligger en gnist tilbage;
saa lumrer der noget hr. Kjeld om barm,
og stryger han sig om hage: -
«Hr. Hannibal! - da jeg var ung» -
(nu pegte han paa sin skramme)
«men nu er haanden for sverdet tung,
og borte er ungdoms flamme.

Dog nøden raaber - og ve den mand,
som hjælp i nøden negter!»
Saa taler hr. Kjeld, og straks påstand
op kappen fra skuldren han hefter;
saa lader han sadle sin ganger graa,
tolv svende ved sin side,
tolv svende, som var at forlade sig paa,
dem byder han hos sig ride.

Med disse ved side og følgende trop
de usikre landets grænser
fra Baahus til øverste Trøndelag op
for fremmede kontrolld han renser.
Der var paa den træfning intet fjeld,
den tordnede prest jo besøgte;
til kjernen af Sverige om norske hr. Kjeld
gik rundt om i dalene rygte.

Den feide endes, sin rytterhjelt
nu lader hr. Kjeld afsadle,
sin kappe gjentager den kjække prest -
lad høre, ham nogen tør sadle!
sig nu, den norske prest kun staa
for alter sit offer at tage!
Nei, kaster han kappen, forvisst jeg spaar
dig ingen hellige dage.

Kilder:

Nedtegninger i 1887 av etterkommeren Hans Marius Emil Barclay
Brev skrevet av sønnen Nils Stub, dat. 1721
Brev skrevet av Catharine Stub dat. 1723
Sørum bygdebok bind 2
Artikkel av Henrik Frisak, etterkommer etter Kjeld Stub.
Google, Wikipedia

Ta vare på bilen din
- VASK BILEN HOS OSS!
Velkommen!

CIRCLE K SØRUM
TLF 63 86 80 50

CIRCLE K

TOTAL
UTESERVICE AS

T&B Hansen
Installasjon AS

Økland
Sørumsand

 BYGDESERVICE

interoptik
Nordfonna

Fokus Butikksenter, 1920 Sørumsand
Telefon: 63 86 60 70. E-post: nordfonna@interoptik.no
www.interoptik.no
Åpningstider: 10 – 20 (18)

EF drift
tømmer - snøservice - utemiljø

x idé Vi tar hånd om ditt budskap og sørger for at det blir sett!

Her på Breiholen i Monsrudveien har Øivind Schea bodd hele sitt liv. 28. mars runder han 90 år, høyst oppegående og med en imponerende sterk hukommelse i behold.
Foto: Jon Wiik.

En fargeklatt på nitti

Av Jon Wiik

Han er en kjent, kjær og høyt aktet person i bygdene våre og på Romerike for øvrig. En fargerik og allsidig profil. Mange vil gratulere Øivind Schea når han søndag 28. mars fyller 90 år!

Blaker-karen forbindes nok først og fremst med idrett og revy. Både som helårsidrettsmann (ski og friidrett) og som bærende kraft i mang en lokalrevy markerte han seg i årrekker.

Det har resultert i utallige premier, samt hedersbevisninger og lovord i fleng. Likevel er det én utmerkelse som slår det meste, og den er fra en annen sjanger, nemlig deklamasjon.

Schea legger ikke skjul på at Raumerprisen han mottok i 1970, og som har fått en sentral plass hjemme i stua, føles ekstra gjev.

– Den setter jeg veldig høyt. Det var moro å vise seg fra en annen side enn som gjøgler og spilloppmaker på revyscenen. Jeg oppfatter prisen som et uttrykk for allsidighet, og det er det som er så stor stas, sier Øivind i dette intervjuet med Sørumspeilet i anledning jubileet.

Rekordhøy poengsum

Det var Romerike Ungdomsforbund (RUF) og Indre Akershus Blad som i mange år arrangerte en amatørkonkurranse, der hovedpremien var den etter hvert så ettertraktede Raumerprisen. Konkurransen i 1970 var den femte i rekken.

Schea gikk til topps i gruppen deklamasjon med sin tolkning av diktet ”Je venter på våren”, signert Asbjørn Dørumsgard – den velkjente lyrikeren fra Rælingen, som forøvrig hadde gått bort to år tidligere. Framførelsen vakte stor begeistring hos dommerne. To av dem ga en åtter på skalaen 1-10, men fagdommeren var ikke snauere enn at han dro fram en nier. Hans dom telte dobbelt, slik at den totale poengsummen ble 34. Det var den høyeste til da i konkurransens historie.

Et tallrikt publikum var hjertens enig i poenggivningen. For da det var tid for premieutdeling, og konferansier Leif Tangen spurte de tilstedeværende om hvem de syntes burde bli Raumerprisens vinner, kom det taktfast fra salen: ”Schea, Schea, Schea”.

”Det var tydelig at kåringen var både fortjent og populær”, fastslo Indre i sin omtale av konkurransen, som ble hovedopplaget i lokalavisas påfølgende utgave, tirsdag 8. desember.

En proff amatør

Men ikke nok med det: 39-åringen fra Blaker sikret seg dessuten 2. premie både i gruppen visesang og revy/kabaret. Og det er nettopp sistnevnte sjanger folk flest på våre kanter først og fremst knytter navnet hans til. Gjennom 40 år utløste Øivind mang en latterkule på lokale revyscener, noe veldig mange husker ham for den dag i dag. Han kan trygt betegnes som en amatørskuespiller med profesjonelt preg!

Det startet beskjedent på Blaker-marken på Svarstadmyra i 1950, med forestillingen ”Aldri så gæli” i regi av Blaker Idrettslag, som i likhet med mange andre idrettslag på den tiden hadde en egen dramatisk gruppe. Der var unggutten fra Monsrudkroken med på to revyer, noe som unektelig ga mer smak.

De medførte også at han kom i kontakt med Sørumsands ener på det samme området, Kjell Mobæk. En kar Øivind den dag i dag både beundrer og skamroser, og betegner som "en fantastisk person". De to skulle komme til å bli parhester av de helt store i det lokale revylivet i en mannsalder framover!

Legendariske parhester

Deres samarbeid skjøt virkelig fart da RUF i 1955 dro i gang en offensiv for amatørteater på Romerike. Øivind Schea, som fremdeles har en imponerende sterk hukommelse, husker dette godt:

– Vi var på en samling i Fet, som endte med at Kjell og jeg kom gjennom nåloyet til et skuespill som RUF skulle sette opp. Det het "Sportsdilla", som vi reiste rundt på Romerike og framførte de to neste årene. Blant stoppestedene var det nybygde Blaker Samfunnshus på Bruvollen i 1956.

Uten at de visste det den gangen, skulle dette bli spiren til en lang og kjær revytradisjon på samfunnshuset fra 1957 og framover. Schea husker godt at daværende styreleder for Blaker Samfunnshus AL, Kaare Hogseth, grep fatt i ham og lanserte tanken på å få i gang en lokalrevy. Han viste til at det fantes revykrefter i fleng i bygda, med populære forestillinger både på Blakermarken og Fjukmarken friskt i minnet.

Tanken behøvde ikke å modne seg lenge. Allerede året etter var den første en realitet, med den betegnende tittelen "For første gang", med Jens Kurland og Indre-journalisten Bjørn Halland ("Ritarbjørn") som tekstforfattere, Kjell Mobæk som en glimrende instruktør og et ensemble som besto av disse:

Anne-Marie Berg, Arne Bredesen, Ole-Petter Brubakk, Tove Bråten, Anders Hagen, Gunnar Hagen, Kjellaug Kurland, Randi Nygård, Kjell Nyhus, Svein Ramsøy, Øivind Schea, Louise Skugstad, Andreas Svardal, Inger Svardal og Morten Aanerud.

Ifølge omtalen i Indre like etter premieren lørdag 4. mai 1957, hadde 12 av de 15 aldri stått på en scene før. "Men det kunne ingen merke, så sikkert og rutinert opptrådte de", skrev avisas utsendte, og betegnet forestillingen som en fulltreffer. Ikke mindre enn 1560 personer besøkte forestillingene – og suksessen ble gjentatt i årene som fulgte.

40-årsjubileum på revy scenen

I årene fram til 1990 ble det spilt ytterligere 12 Blaker-revyer på samfunnshusets scene, de fleste i regi av Blaker Ungdomslag. Øivind Schea var med i sju av dem, fram til 1972, først og fremst som aktør, men han påtok seg også mye av arbeidet med tilretteleggingen av de folkekjære forestillingene.

– Et høydepunkt var unektelig revyen "Nå er det gjort" i 1962, der kommunesammenslåingen mellom Blaker og Sorum samme år var gjennomgangsmelodien. Temperaturen i bygda var høy som følge av den historiske hendelsen, og folk gikk mann av huse, minnes 89-åringen med et smil.

Han "la opp" som revyartist etter forestillingen "Blandet konfekt" i 1972. Men etter 18 års opphold lot Schea seg overtale til et comeback i revyen "Fiin gammel aargang" i 1990, der han følgelig også kunne feire 40-årsjubileum som revyskuespiller.

– Jeg ble spurt om å bli med på en gjesteopptreden, og tente på oppgaven. Klart jeg gleder meg, uttalte han i forkant av revyen.

Det var det også mange andre som gjorde, og de ble ikke skuffet. Sirkushesten, som tydeligvis hadde savnet sagmuggen, innfridde til de grader. Publikum koste seg, ikke minst over gjensynet med Scheas uforglemmelige figur "Poppen" fra 1964-revyen.

Øivinds oppskrift

I programheftet for revyen i 1990 ga den erfarne revykunstneren for øvrig denne resepten på en god revy:

"Gode, aktuelle og poengterte tekster er selvsagt det viktigste. I tillegg må en ha miksen for øyet. Det er vesentlig å få til en blanding av skjemt og alvor, av ironi og stemningsbilder. En revy forbindes først og fremst med munterhet, men det skal også være noe til ettertanke for publikum. Det er farlig å la det hele bli for ensidig. Revyen skal sette så vel lattermuskler som tanker og følelser i sving".

Det var for øvrig ikke bare i Blaker at Øivind Schea markerte seg på revy scenen. Flere andre steder på Romerike fikk folk glede seg over hans kunstneriske talent. Han husker for eksempel en gang i 1950-åra, da han en søndags morgen fikk en telefon fra Dalen Ungdomslag i Fet.

De var kommet i en prekær situasjon fordi en av deres skuespillere var blitt sjuk. Han hadde en stor og sentral rolle i et skuespill, som skulle framføres på RUFs sommerstevne i Aurskog samme kveld. Sporty tok blakerværingen utfordringen på strak arm. I ettertid har han beskrevet situasjonen slik:

"Jeg dro av gårde, fikk rolleheftet i hånda, tilbrakte dagen på et mørkeloft for å lære meg rollen best mulig og stilte på scenen om kvelden. Skuespillet het "Rene skjære sannheten". Er det rart jeg husker tittelen forresten?"

Solid helårsidrettsmann

I programheftet for 1966-utgaven av Blaker-revyen, "Refleks – 1966", het det følgende om Øivind Schea:

"Tidligere kretsmester i langrenn og friidrett, uoffisiell romeriksmester på amatørscene, har kraftige lunger velegnet

Øivind Schea med Raumerprisen han mottok i 1970, kanskje den aller gjeveste av alle premier og utmerkelseser han har erobret gjennom et allsidig liv. Foto: Indre Akershus Blad.

Øivind Schea med en av sine utallige pokaler han sikret seg etter sterke prestasjoner i skisporet. Denne er fra 1950-tallet. Foto hentet fra Blaker ILs 50-årsjubileumsbok i 1972.

Øivind Schea og Kjellaug Kurland var et velkjent og kjært radarpar i Blaker-revyen i en årrekke. Foto fra et programhefte.

Mange vil huske "Poppen", en figur som Øivind Schea gjorde stor suksess med på revyscenen på Bruvollen. Foto fra et programhefte.

både for maraton og lange revyviser”.

En høyst respektabel idrettskarriere startet da krigen var slutt i 1945, da Øivind var 14 år gammel, og varte til han var godt oppe i 70-årene – dog avbrutt av 10 år som skiløper og 26 som friidrettsmann fra 1967, som følge av en kneskade med utallige komplikasjoner. Sitt siste av 16 Birkebeinerrenn gikk han i 2002, i en alder av 71 år.

Som helårsidrettsmann var Schea ”arvelig belastet”. Faren Hans Schea var en meget habil skiløper, og var i 1922 en av stifterne av Fossum Skiklubb, forløperen til Blaker Idrettslag. Broren Olaf Schea spilte de samme rollene da Sørum Idrettslag ble stiftet to år tidligere. Han var en av Romerikes beste langrensløpere på 1920- og 1930-tallet, og ble unektelig en av de store inspirasjonskildene til nevøen Øivind.

– Jeg glemmer aldri et kretsmesterskap på Setskog i 1953, da jeg fikk et tilrop fra en ukjent tilskuers langs sporet ute i skauen: ”Du har tradisjoner du gitt”, erindrer jubilanten.

Stor BIL-profil

I Blaker Idrettslags snart 100-årige historie er han en av de største sportslige profilene. Han sto for en lang rekke sterke prestasjoner så vel i langrensløypa som på friidrettsbanen. I sporet ble han for eksempel kretsmester mange ganger, og deltok både i NM og Holmenkollen, for å nevne noen av høydepunktene.

I løpetrøya deltok han i sin første av mange Holmenkollstafetter som 16-åring i 1947, har representert Romerike i fire interkretskamper og ellers oppnådd en mengde sterke resultater, som det her vil

Øivind Schea i sitt rette element – som en del av et lokalt revyensemble. Her fra forberedelsene til 1990-revyen ”Fiin gammel aargang”, da nestoren kunne feire 40-årsjubileum som revyeskuespiller. Bak fra venstre: Kjell Mobæk, Torunn Bråthen Linneberg, Øivind Schea, Karen Marie Løberg og Johny Delerud. Foran: Harald Aasdalen og Anne Marie Lund. Foto: Programkomiteen i 1990.

føre altfor langt å gå i detalj om. Ikke minst som veteran, etter at han var tilbake etter det nevnte skadeavbrevet i 1992, markerte han seg. For eksempel med en rekke klasseseire, både i enkeltløp og sammenlagt, i UKI-karusellen. Det kan også nevnes at han i 1997 var niende best i Norge i klasse 65-69 år på 10 kilometer.

1953 var hans beste år. Da satte han sine personlige rekorder 2.05,2 på 800 meter, 4.16,0 på 1500 meter, 9.11,0 på 3000 meter og 16.07,4 på 5000 meter. Men det var først 12 år senere, som 34-åring i 1965, han presterte sin bestnotering på milddistansen: 33.28,0.

Et 90-årig liv på Breiholen

Øivind Schea er yngst i en søskenflokk på seks – fire jenter og to gutter. Faren Hans, som var fra Skeabekken i Sørum, giftet seg i 1919 med Marie Martinsdatter. De slo seg ned på hennes hjemsted Breiholen i Monsrudveien – dvs i området som på folkemunne kalles Kapadosia.

Marie ble tidlig alene om driften av småbruket, ettersom Hans døde allerede i 1932, bare 40 år gammel. Yngstesønnen

Øivind var da med andre ord bare ett år.

Han skulle etter hvert komme til å overta bruket, og drev først med melkekyr, senere også andre dyr. På det meste hadde han for eksempel 80 griser i uthuset. Fra 1960 skjøttet han gårdsdriften på kveldstid. Da ble han nemlig ansatt på Sørumsand Værksted, der han jobbet som lagerarbeider og ekspeditør i 35 år, fram til han gikk av med pensjon i 1995.

Han sto også for restaurering og påbygging av våningshuset i 1962, og bygging av nytt fjøs i 1980.

– Jeg vokste jo opp med dyr, noe som alltid har interessert meg, sier Øivind Schea, som med andre ord har bodd på Breiholen i hele sitt liv.

Heldigvis fikk han også andre interesser. Det skulle hele bygdesamfunnet, og mange flere, komme til å få stor glede av. Blaker og Sørum Historielag, der Øivind for øvrig har vært medlem i en årrekke, stiller seg ærbødig i den lange rekken av gratulanter på 90-årsdagen!

Haugtun skole tidlig på 50- tallet. Skolebygningen i Svarstad krets i Blaker var ny i 1938. Fordi det ligger en gravhaug på tomta, skiftet skolen navn fra Svarstad til Haugtun. Etterhvert som skolene på Fossum, Rånåsfoss og Mork ble lagt ned, har barn fra hele Blaker, unntatt de fra Fjuk krets, vært elever her og lekt rundt «Kjempehaugen». Fotograf Arne Klavestad.

Skolegang i en svunnen tid

Av Anne-Marie Lund

Årets tema i Historielagets kalender er gamle skolebilder. Bildene er fra en femtito år lang periode, fra 1905 til 1957.

De har kanskje allerede vært utgangspunkt for mange samtaler om gamle minner, og forteller alle noe om tiden da de ble tatt. Vi ser at alt forandrer seg, både ansiktsuttrykk, klesdrakt og hårsveiser. Her er alle barn fra skolekretsen. De kom fra ulike kår og hadde forskjellig bakgrunn, men her på skolen var de samlet.

Lov om folkeskolen fra 1889 sa at «intet barn maa forsømme folkeskolen», og videre: «Gir forældre, husbonde eller andre, som er i forældres sted, ikke fyldestgjørende grunde for en elevs uteblivelse, kan de ilægges bøter».

Så på skolen måtte alle, enten de ville eller ikke!

Hvordan hadde disse barna det på skolen?

Her fins det ingen entydige svar, det vet vi ut fra det folk forteller om sin egen skoletid. Litteraturen har mange eksempler på hvordan skolen kunne oppleves på godt og vondt. Det var nok slik det alltid har vært - mange syntes skolen var kjedelig og lærerne strenge og urettferdige, noen likte å gå på skolen og lære noe de ikke visste fra før. Mange syntes friminuttene var det

beste i løpet av skoledagen, mens andre grudde seg til pausene fordi de ble ertet eller ikke fikk være med på leken.

For de fleste av oss inneholder minner fra skoletiden alt dette.

Skoleveien

I første del av 1900-tallet var det mange små grendeskoler i Sorum, Frogner og Blaker. Sentralisering var umulig før biler og busser ble vanlig, og alle måtte bruke beina for å komme til skolen.

Kretsinnstillingen i kommunene skulle ta hensyn til framkommelighet for barna. Men det viktigste var hvordan bosettingen var i hvert område, at det var nok barn til at det kunne holdes skole på stedet. Bosettingsmønsteret forandrer seg. Kalenderen har bilder fra mange skoler som nå er nedlagt, og flere står for tur.

Skoleveien var en viktig del av dagen, en kunne oppleve litt av hvert underveis. Faren min, som begynte på Mork skole i 1909, fortalte at han og kamer-

På Vølneberg gamle skole får 4. klassinger fra Sørum, Frogner og Blaker oppleve en dag med "Gammeldags skole" med bl.a. skjønnskrift og utelek. Foto: Jørgen Kirsebom

atene ofte kom for seint, særlig om våren. «I vårløysinga var det så moro å grava renner, så vi glømte oss reint bort», sa han. Så ble det smekk på fingrene fra lærerens linjal, da de endelig, svette og andpustne, fikk satt seg ved pulten. Siden dette skjedde mer enn en gang, syntes nok guttene at leken på skoleveien var verdt en smekk. Han fortalte også om ei jente han gikk sammen med, som måtte gå flere kilometer langs en sti gjennom skogen. Det var strevsomt, særlig om vinteren når det ble mye snø og var mørkt både morgen og ettermiddag. I tillegg måtte hun i fjøset og melke både før hun gikk og når hun kom hjem, for hun hadde mistet moren sin. «Men a' Anna Baksetra var aldri borte fra skolen!»

Noen av dem som bodde i utkanten av skolekretsen, hadde lang vei. Fra der jeg bodde, var det nesten 4 km til Morkskolen, men det var en trygg skolevei. Vi var flere i følge, og det var ingen biltrafikk å snakke om, i det hele tatt lite å passe seg for. Det vi var mest redde for, var å møte store gutter. De kunne erte og være ganske truende. Da vi ble større, brukte vi ski og spark om vinteren og syklet om sommeren. Organisert fysisk trening var vi i utkantene sjelden med på, men vi fikk mye mosjon og frisk luft i det daglige!

Skole på landet og i byen

Rundt forrige hundreårsskifte var livet i byen og livet på landet svært forskjellig. Det ble tydelig, og antakelig forsterket, ved at Lov om folkeskolen av 1889 var delt i to, en del for folkeskolen på landet og en for byene.

Kvaliteten på skolebygningene var ulik. I byene var det svære bygninger i kan-skje tre etasjer, skolegårdene var ofte trange, rett ut mot gata. På landet var det ofte mindre hus med få klasserom,

ofte bare to. Men ute var det god plass til både lek og læring. Vi hadde ofte naturfagtimer i skogen, der vi mer eller mindre interessert studerte forskjellige planter der de vokste.

Fagtilbudet var også ulikt. I byen var det for eksempel kroppsøving (eller legemsøvelser, som det ble kalt lenge) i gymnastikksaler med mye forskjellig utstyr. Vi hadde ikke gymnastikksal, men stadig «utetimer». Da drev vi med ballspill, friidrett og gikk på ski.

I fag som norsk og regning ble det gitt ut lærebøker i to forskjellige utgaver, en for byen, en for bygda.

I 1936 ble faget engelsk innført på de to siste klassesrinnene i byfolkeskolen. På landet var engelsk frivillig, og mange valgte det bort de første tiårene. Ofte manglet tilbud om faget fordi det ikke var kvalifiserte lærere. Barna på kalenderbildene hadde nok bare unntaksvis engelskundervisning. Vi, som begynte på skolen i 1956, fikk tilbudet, men måtte dra til naboskolen i «feitbygda» for å få undervisning i engelsk på dager vi ellers hadde fri. Ganske tungvint! Men da, i begynnelsen på 60-tallet, valgte mange det likevel. Verden hadde endret seg, både vi og foreldrene våre innså at vi kunne få bruk for å kunne litt engelsk i framtida.

I byen var elevene inndelt i klasser for hvert årstrinn, På små skoler på landet var elevene ofte inndelt i bare to klasser, småskolen (7-10 år) og storskolen (10-14 år). Inndelingen kom selvfølgelig an på elevgrunnlaget i kretsen akkurat da.

Men den viktigste forskjellen var lengden på skoleåret. Barna fra Sørum, Frogner og Blaker gikk på skolen bare annenhver dag, slik var det på landet.

Lov om folkeskolen på landet fra 1889

fastslo at barna skulle ha undervisning minst 12 uker i året, dette kunne utvides til 15 hvis 2/3 av skolestyret gikk inn for det. I byene var det skole hver dag og i flere uker, men her skulle det være 12 uker ferie.

Slik kunne det bli 5200 undervisningstimer i løpet av sju år for bybarna, mens barn på landet ofte ikke fikk mer enn 2800 timer undervisning de sju årene de gikk på folkeskolen.

Forskjellene ble mindre etter hvert. I skoleloven fra 1936 kunne elever på landet få undervisning inntil 30 uker i året. I 1959 kom en ny skolelov som gjaldt alle skoler, både i bygd og by.

Hvor viktig var skolen?

Hverdagen til bygdebarn i første del av 1900-tallet inneholdt mer plikter og arbeid enn det skolen påla dem. Nesten alle var knyttet til jordbruk eller skogbruk, enten de kom fra storgårder, småbruk eller mindre plasser. At unger deltok i arbeidet med jord og skog, var både vanlig og nødvendig. Mange barn og foreldre så på dette som mye viktigere enn det de holdt på med på skolen. Ofte ble det konflikt mellom skole og arbeidet hjemme. Mange var skeptiske til at ungene skulle bruke så mye tid på skolen, de trengte heller å lære noe de hadde bruk for. De dagene det ikke var skole var det jobbing, ute og inne. Det var nok tid til lek også, men ikke før pliktene var gjort.

Norsk Landmandsforbund, som ble stiftet i 1896 og var forløperen for Norges Bondelag, utarbeidet planer for et alternativt skolesystem for bygdekommunene. Hvis det ble innført, ville barnas nære forhold til bondesamfunnet og det praktiske liv bli bevart. «Flukten fra landsbygda» var en reell trussel, og flere mente at for mye boklig lærdom kunne være usunt, det satte bare griller i hodet på folk.

Karakterer og lekser

Men de fleste foreldre ville også at barna deres skulle klare seg godt på skolen, og det var spenning av både det ene og andre slaget når karakterboka skulle vises fram. Samarbeid mellom skole og hjem var det lite av, kontakt mellom lærer og foresatte var det bare når noe helt ekstra sto på.

Karakterboka var ofte den eneste forbindelsen. I folkeskolen ble det gitt

KARAKTERBOK

for

Gudrun Margrete E. Fagnum

Født *5te juli 1911*

Begyndt sin skolegang ved *Moik*
skole den *3-5-1919*.

Utskrøvet den _____ ved _____ skole.

Karaktertallene:

1 betyder: Utmerket godt.
1,5 — : Næsten utmerket godt.
2 — : Meget godt.
2,5 — : Godt.
3 — : Mindre godt.
3,5 — : Temmelig daarlig.
4 — : Daarlig.
5 — : Meget daarlig.
6 — : Slet.

34 skoleaar. 5

2 klasse. Skoleaarets 2. halvjaar.

Religion:	2,5	2,5
Læsning:	3+	3+
Norsk skriftlig:	3+	3+
Regning:	3	3+
Skrivning:	3	3
Historie:	2,5	2,5
Geografi:	3+	2,5
Naturkundskab:	3+	2,5
Tegning:	-	-
Haandarbejde:	3	3
Legemsøvelser:	3	3
Flid:	2,5	2,5
Fremgang:	2,5	2,5
Orden:	2	2
Opførsel:	2	2
Fraværende:	- dage.	- dage.

skole den *11-5-1922*.

Set: *G. Fagnum* *J. Storhøien*

7 skoleaar. 11

3. klasse. Skoleaarets 2. halvjaar.

Religion:	1,5	1
Læsning:	2	1,3
Norsk skriftlig:	2	1,3
Regning:	2	1
Skrivning:	2	1,7
Historie:	2	1
Geografi:	2	1
Naturkundskab:	2	1
Tegning:	2	1,5
Haandarbejde:		
Legemsøvelser:	2,5	2
Flid:	1,5	
Fremgang:	1,5	
Orden:	1,5	
Opførsel:	1,5	
Fraværende:	0 dage.	

skole den *29-4-1926*

Set: *J. Storhøien*

graderte karakterer i alle fag hvert halvår, unntatt de to første årene. Vurdering av elever er stadig et komplisert og omdiskutert tema, men i dag er vel de fleste tilfreds med at barne-skolen har vurdering uten karakterer. Det blir gjort på andre måter, alt fra kommentarer fra læreren via gullstjerner til «smilefjes» og «surefjes».

I gamle dager var tallenes tale klar. Min tante Gudrun som gikk på folke-skolen for hundre år siden, fikk tall-karakterer for første gang som tredje-klassing, og det var ikke bare stas. Nå ville det vel bli sagt at hun var et barn med «spesielle utfordringer», født med en hofte ut av ledd, og senere en hjerne-skade etter skarlagensfeber. De første årene på skolen var ikke lette, men det gikk bedre etterhvert. Det kommer også fram i karakterboka hennes, og jeg husker at hun fortalte mange ting som tydet på at hun likte skolen, tross alt.

Noe som før var helt selvfølgelig, blir også diskutert i dag, nemlig lekser. «Leksefri skole» ville høres ut som noe fra et eventyr for barna på bildene i kalenderen vår! For mange av disse barna var lekser et slit som kom oppå alt det andre arbeidet de måtte gjøre hjemme. Mange bodde trangt og hadde ikke et rolig sted med mulighet til å konsentrere seg om bøkene. Svært få foreldre hadde tid til å hjelpe barna med lekser. Forskjellige forutsetninger er ett av argumentene mot lekser i dagens debatt. Forskjellene var ikke mindre den gangen. På skolen vanket det skjenn og skam hvis leksene ikke var gjort. Jeg husker endeløse skoletimer, der de som ikke hadde greid å lære seg hjemmelekse, ble «hørt».

Det var forferdelig kjedelig, og stakars den som måtte stå ved siden av pulten mens læreren gjorde tapre forsøk på å hale ut et ord eller to! Leksehøring i alles påhør var en vanlig, men ikke særlig effektiv læringsmetode. Hva det gjorde med selvtiliten til dem som strevde med å lære, kan en bare tenke seg.

Disiplin og straff

Straff måtte til, dersom det skulle bli «folk» av ungene. Det har vært en vanlig oppfatning. På dette området har det vært store endringer siden elevene på Fossrud skole ble fotografert i 1905.

Vi vet ikke hvor vanlig det var å gi skole-elever juling med spanskrør og bjørkeris, men både skjønnlitteratur og annet som er nedskrevet, tyder på at det hendte ganske ofte. I tillegg var riset en overhengende trussel i hjemmet for mange.

Folkeskoleloven av 1889 var et ørlite skritt i riktig retning, sett med nåtidens blikk. Fysisk straff med strafferekskaper (spanskrør, linjal eller bjørkeris) kunne brukes, men hver episode måtte skrives ned og dateres, og en annen voksen måtte være til stede under avstraffelsen.

Men linjalen ble likevel flittig brukt av læreren da faren min var skolegutt. Et raskt rapp over fingrene skulle lære ham å komme tidsnok. Slik skulle de også lære å unngå blekkflekker i skrivebøkene. Hjalp det? Sammenligner vi skriveboka hans fra 1910 med den fra 1914, har det uten tvil blitt en forbedring. Skyldes det redselen for linjalen

eller en ganske normal utvikling? Nå i 2021 er det vel ingen tvil om svaret.

Lugging og ørefiker var greit nok, inntil loven igjen ble endret i 1936.

Her stod det «Kroppslig refsing må ikke nyttast i skulen». Det var en milepel på vegen mot en mer human hverdag for alle barn. Men straff ble fremdeles sett på som helt nødvendig. «Skammekrok» og å «gå på gangen» ble brukt i min skoletid. I de gamle skolehusene var gangen et iskaldt og utrivelig oppholdssted om vinteren, men stort sett mener jeg å huske at de som ofte måtte gå ut, gjorde det med dårlig skjult glede – det ble jo et langt friminutt!

Lærerne fikk ofte karakteristikk etter hvor gode de var til «å holde disiplin», som det het. Noen var for «strenge», noen var for «snille», få var perfekte. De som klarte å balansere mellom ytterpunktene, ble nok mest avholdt.

Gutter og jenter

I byene var det lenge vanlig med egne jenteklasser og gutteklasser. Men i de små skolene på landet måtte vi gå i samme klasse. En skulle tro at forskjellene mellom jenter og gutter ble mer utvisket da, men de tydelige kjønnsrollene ellers i samfunnet førte til at skillene var klare likevel.

Vi bodde spredt og hadde lekekamerater av begge kjønn da vi var små. På skolen var det straks noen som ertet og sa at vi var kjæresten, hvis de fikk vite at vi lekte sammen på fritida. Så det måtte være hemmelig, det var noe av det første jeg lærte da jeg begynte på skolen.

Både klær og oppførsel skilte jentene fra guttene. Jentene gikk mest i skjørt eller kjole. På skolebildene ser vi også at jentene ofte hadde sløyfer i håret. Det ga oss litt mindre bevegelsesfrihet, og det var forventet at vi ikke ødela klærne våre i leken. «Uff, du er jo som den verste gutt», sa mamma til meg da jeg atter en gang kom hjem med hull på strømpene og hårsløyfa i lomma. Etter hvert gikk jentene også i bukser, i hvert fall om vinteren. Praktiske hensyn ble viktigere enn «hva som passet seg».

Det var mest guttene som kom i skammekroken og måtte på gangen. Vi jentene satt og fniste fornøyd når guttene var frekke, men passet på at ikke læreren merket det. I klasserommet satt vi hver for oss, og hadde blitt sjokkert hvis læreren hadde bedt oss sitte sammen med en av det motsatte kjønn.

I friminuttene hadde vi det ofte gøy sammen. Vi lekte «politi og røver» i skogen, og var ofte så langt avgårde at vi ikke hørte lærerens fløyte når vi skulle inn. Ofte var vi med på slå-ball og kanonball sammen med guttene. Men da var det alltid guttene som skulle bestemme, de valgte lag og passet på reglene.

Om vinteren når det var sparkføre, lagde vi sparktog - satte sparkene våre sammen og dro nedover bakkene så det kilte i magen. Det kunne også kile litt hvis en gutt sa vi kunne sitte på med ham på sparken. Det kom snart en tid da gutter ikke bare var ekle og slitsomme, dette var vel en forsmak på det.

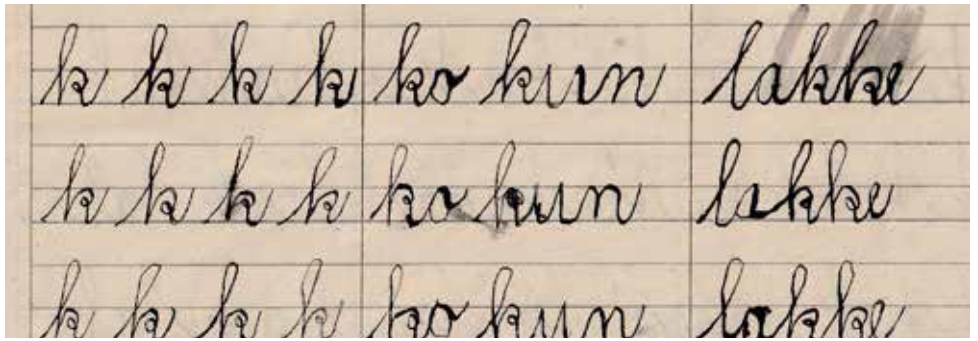
Men når vi jentene holdt på for oss selv med hoppetau og ball-leker hadde vi det aller morsomst, syntes jeg. Vi spilte «frøkenball», og ble faktisk veldig gode til å trikse med ball. Men det var utenkelig at vi skulle være med å sparke fotball, det var for gutter.

Faget sløyd var også bare for gutter. Håndarbeid var for jenter. Først på slutten av 60-tallet ble det gjort forsøk med et felles fag som kaltes forming. Etter hvert ble det en selvfølge at både jenter og gutter høvlet og sagde, strikket og sydde.

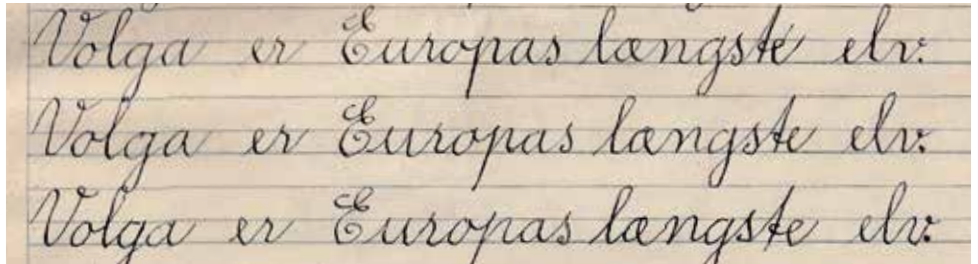
Erting og mobbing

I ordensreglene for skolene i Blaker står det tydelig at elevene skal være greie mot hverandre. Det var et viktig punkt i ordensreglene på alle skoler.

Ordet «mobbing» ble ikke brukt før utpå 70-tallet. Det engelske ordet som ligger til grunn (mob) betyr en flokk som har onde hensikter mot noen. At ordet ikke fantes, betyr ikke at det ikke foregikk. Guttene sloss med slag og spark, jentene sloss med ord og blikk. Erting hørte til dagens orden. De fleste

Skjønnskrift med penn og blekk var vanskelig for en gutt på 8 år. Det ble nesten like mange blekkflekker som bokstaver. Skrivebok fra 1910.

Men som 12-åring har han lært mye. Øvelse gjør mester! Skrivebok fra 1914.

av oss husker nok slike hendelser, og ekstra godt de gangene vi selv fikk unngjelde. Noen var mer utsatt enn andre, av og til av åpenbare grunner, men ofte var det uforklarlig. Jeg husker at en gutt nesten alltid befant seg midt i kretsen av heierende gutter når det var slåsskamp i friminuttet. Noen skulle «ta» akkurat han, hver gang. En lærer pleide å komme og løse opp flokken, hva som skjedde videre, vet jeg ikke.

De voksne ble sjelden involvert. Jeg snakket ikke om det hjemme dersom noen hadde vært «leie» mot meg, det var å sladre. Enda mer utenkelig var det å blande inn læreren. Det var streng justis blant oss barn når det gjaldt sladring.

Nå har vi i lang tid prøvd å lære barn at de skal si fra til en voksen når det skjer noe leit som de ikke klarer å ordne opp i, enten det gjelder en selv eller noen andre.

Det brukes mye tid på å utvikle barns empati helt fra de er små, slik at de forstår at hver og en er ansvarlig for at skolen er et trygt sted å være for alle. Alt arbeidet for å forebygge og reparere slike hendelser, har forhåpentligvis gjort det bedre.

For på skolen må alle, enten de vil eller ikke!

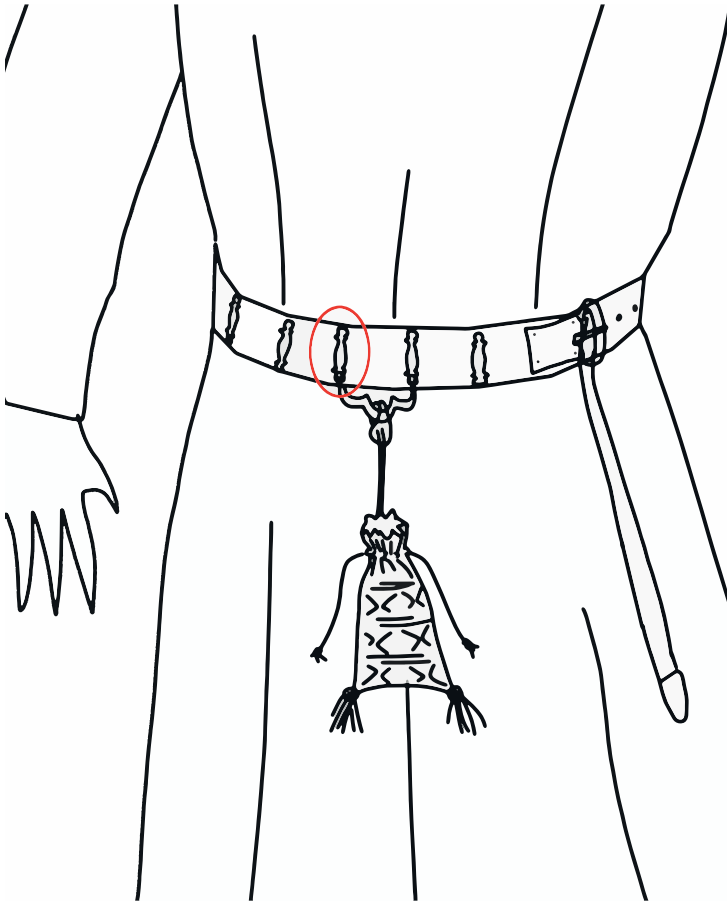
KILDER:
Lov om Folkeskolen paa Landet av 1889. Revidert utgave fra 1915
Skoleplan for Blaker folkeskoler 1935
snl.no/norsk-utdanningshistorie
idunn.no/klar-framgang
nysgjerrigper.no/bladet/2018-4
aftenposten.no/norge/lang-vei-til-barns-rechtsvern

Ordensregler for barn ved Blaker folkeskoler (1935)

1. Vis i all din oppførsel så vel i som utenfor skolen, aktelse og høflighet mot skolens lærere og lærerinner, og gjør med villig lydighet hvad der befales! Vær vennlig og kjærlig mot skolekameratene! Bruk aldri skjellsord, og fornærm og skad dem aldri!
4. Gå ordentlig uten skrik og støi til og fra skolen! Gå ikke og sleng på veien! Heng ikke på når noen kommer kjørende. Pass dig for biler, motorsykler og sykler!
5. Møt renvasket og ordentlig på skolen! (Anmerkning: Merker læreren utøi på barn, skal læreren straks underrette barnets foreldre, hvis ikke forholdet forbedres skal skolestyret straks underrettes.)
8. a) Spytt ikke på gulvet!
b) Sitt rett, også når du leser, skriver, tegner eller syr!
c) Torr av benene før du går inn!

Her har vi tatt med 4 av 12 punkter. Disse punktene er svært detaljerte, og hadde neppe blitt skrevet ned slik i dag. Vi legger også merke til at å være høflig og lydlig mot de voksne, ser ut til å være litt viktigere enn å være snill mot medelever, siden det er nevnt først. Det er ikke sikkert det er ment slik.

Reglene skulle leses opp for elevene minst 4 ganger i året, står det til slutt.

Jakten på fortiden

Av Tom-Arne Ullersmo

I 2019 foretok jeg et metallsøk på jordene til Nordre Sørums gård, nærmeste nabo til Sørums kirke. Det ble funnet forskjellige ting, og tre av dem ble sendt inn til Kulturhistorisk museum for rensing og datering.

I dette nummeret av Sørums-Speilet tar vi med bilde av en del av et belte, kalt beltestolpe, sammen med uttalelsen som kom fra Jessica McGraw, rådgiver og utgravningsleder for Forvaltningsundersøkelser, Arkeologisk seksjon i Kulturhistorisk museum:

«Den tredje gjenstanden du fant er en beltestolpe fra middelalderen. Denne har vi tatt bilde av, samt laget en enkel illustrasjon, så du kan se hvordan den ble brukt i sin samtid. Den er fra Suderheimættens høytid.»

Suderheimsættens storhetstid var på 1300- og 1400-tallet, og ættens hovedsete var det som i dag heter Sørums gård, like ved Sørums kirke.

Beltestolpen er fotografert ved siden av en linjal, som viser at den er knapt 4 cm lang.

De andre funnene som ble sendt inn er beltebeslag fra vikingtiden. Disse har museet ikke rukket å rense ennå, men bilder og kommentarer vil jeg få tilsendt senere.

Takk til våre sponsorer:

Sørums Begravelsesbyrå
Nilsen as Establ. 1947

Besøk oss på www.nilsengravferd.no
Tlf: 63 82 88 80

 Akershus
energi

Inspirert av *framtida*

Alle Foto: Kulturhistorisk museum

Historisk utgravning i Sørumsletta i 2020

Av Randi Fjørstad

I 2020 foretok Kulturhistorisk museum en ni uker lang utgravning på Husebyjordet ved Lørenfallet. Den 25. november 2020 ble rapporten fra utgravningene offentliggjort.

Rapporten viser at arkeologene har funnet et bemerkelsesverdig høyt antall spor etter bygninger fra jernalderen, konsentrert innenfor et forholdsvis lite område. Totalt ble sporene etter 24 forhistoriske bygninger og gravhauger identifisert.

Et rikt jernaldermiljø

De siste årene er det foretatt mange søk med metallsøker på Sørumsletta, rundt gårdene Nordre Sørumsletta, Ålgård og rundt Sørumsletta kirke. Det var spesielle funn fra to metallsøk som førte til arkeologiske utgravninger langs den sørvestre siden av fylkesvei (FV) 171 i 2017 og 2018. Funn av trekull fra stolpehull ble datert til førromersk jernalder (500 år f.Kr.) og fra folkevandringstiden (5400-500 e.Kr.).

Da utgravningene i 2020 startet forventet arkeologene derfor å finne spor av bygninger fra ulike deler av jernalderen. Undersøkelsene ble foretatt to steder i dyrka mark i den nordre enden av Husebyjordet. Feltene ligger nært inn mot kanten av det store leirraset som rammet Sørumsletta sommeren 1794, og som har gitt navnet til tettstedet Lørenfallet.

Det er i tillegg foretatt en redningsgraving av to våpen-graver fra vikingtid på Ålgård, om lag 200 meter sør for utgravningsområdet på Huseby, samt en undersøkelse av et flerfaset gårdskompleks fra førromersk jernalder på gården nordre Sørumsletta.

Omfanget av de forhistoriske sporene som utgravningen avdekket skulle vise seg å være langt større enn det arkeologene forventet. Området som skulle avdekkes på den sørvestre siden av FV 171 (på Ålgårdsiden) var forholdsvis

beskjedent i areal, kun 2086 m². Innenfor dette området måtte man ta hensyn til at det gikk moderne kabelgrøfter, slik at området som arkeologisk faktisk ble avdekket var endel mindre.

Desto mer interessant er det at det på dette begrensede området ble avdekket ikke mindre enn 1068 strukturer, deriblant 861 stolpehull, 38 groper og 7 kokegroper. Struktur-tettheten på dette begrensede området slås i rapporten fast som ekstrem høy.

Rapporten forteller videre at det måtte en del tankevirk-somhet til for å sette sammen puslespillet, som til slutt identifiserte 20 ulike bygninger. Kun syv bygninger er påvist i full utstrekning. Dette skyldes at de aller fleste bygningene lå med lengderetningen orientert fra nordøst mot sørvest, slik at kun deler av bygningene lå innenfor utgravningsområdet.

Plasseringen av husene er slik at kun et fåtall av husene kan ha vært samtidige. Rapporten viser at dateringsarbeidet ennå ikke er avsluttet, og at arkeologene venter spent på resultatet.

Rapporten forteller videre at et av de største husene de til nå har identifisert målte 33,5 meter i lengden og 8,6 meter i bredden. Det vil dermed ha hatt en grunnflate på om lag 290 kvadratmeter. Hele huset lå innenfor utgravningsområdet, da det i motsetning til de fleste bygningene ikke var orientert

mot nordøst.

Utgravningen på den nordøstre siden av FV 171 (Husebysiden) avdekket 368 vel bevarte stolpehull, 42 kokegroper, 2 ildsteder, 1 fotgrøft og 1 mulig ovn. I tillegg er det påvist fire bygninger. En av bygningene er et minst 40 m langt og 8,6 m bredt treskipet hus med to bevarte ildsteder.

I likhet med husene på den andre siden av FV 171 har også husene på nordøstsiden ligget omtrent nordøst mot sørvest, og to av bygningene har flere likhetstrekk med bygningene på sørøstsiden av FV 171. Arkeologene regner det derfor som trolig at husene på begge sider hører til samme bosetning. Utgravningene fant ingen spor etter begravelser.

Hva skjer videre?

Nå er etterarbeidet i full gang. Det første som skjer da er sikring av dokumentasjonen og prøvematerialet som er hentet ut fra de undersøkte strukturene. Det er et svært omfangsrikt prøvemateriale. Det ble tatt ut hele 207 makrofossilprøver fra stolpehull tilhørende 24 bygninger. Av dette tas det ut et antall som skal vaskes og dateres og sendes til analyse. Så akkurat nå går arkeologene og venter i spenning på resultatet, og på hvilke nye spørsmål analyseresultatene reiser.

Når svarene ligger på bordet, og så snart smittesituasjonen tillater det, vil Blaker og Sørums historielag invitere til medlemsmøte med Reidun Aasheim, fylkesgeolog i Viken. Vårt styremedlem Tom-Arne Ullersmo (selv en ihuga metallsøker) har snakket med henne om dette og hun vil gjerne komme. Det kan bli en interessant kveld.

Noen ordforklaringer:

Struktur: Arkeologisk struktur, eller bare struktur, er innen arkeologien en samlebetegnelse på spor etter menneskelig aktivitet

Stolpehull: er i arkeologisk betydning spor etter stolper,

først og fremst i forbindelse med bosetningsspor etter bygg. Stolpehullene avdekkes som regel ved maskinell flateavdekking og kan da fremstå som runde avtrykk i den naturlige undergrunnen.

Grop: er en laget grøft

Fotgrøft: er en grøft som er gravd helt eller delvis rundt en gravhaug. Ofte finner man bare fotgrøften fordi det som har stått over bakken, selve gravhaugen, for lengst er pløyd vekk eller fjernet for å lette jordbruket, mens fotgrøften ofte ble gravd ned dypere enn det pløgen vanligvis når.

Makrofossiler: også kjent som megafossiler, er bevarte organiske rester store nok til å være synlige uten mikroskop. Det er et begrep som betegner frø, blad og kvister, dvs. vekstrester. Men det er sannsynligvis pollenanalyse som har det største potensialet i forbindelse med steinalderundersøkelser. Pollen fra ulike vekster kan bevares i lang tid i våte miljøer.

Kilder:
Kulturhistorisk museum v/Torgeir Winther
Wikipedia

SØRUM-SPEILET

RETURADRESSE:
BLAKER OG SØRUM
HISTORIELAG
AASGAARDVEGEN 230
1923 SØRUM

ISSN 1894-8154

Foto: R. Fjørstad

Gave til historielaget

På veggen i historielagets hus på Nordli henger det en ny telefon. Dvs telefonen er ikke ny – tvert imot begynner den å dra på årene, selv om den langt fra er antikk. Det har ikke lyktes å tidfeste den, så vi tar gjerne mot tips fra de som vet noe om det. Telefonen var i sin tid eid av Oslo lysverker, senere Oslo Energi, og fra 2002 en del av Hafslund-konsernet.

Halvard E. Merlid fra Midtbygda i Sørum arbeidet i Oslo Energi på den tiden. Fusjonen førte til at flere gamle understasjoner ble nedlagt eller flyttet på. Mye ble kassert i den ryddesjauen, men ikke denne gamle veggfaste telefonen. Den tok Halvard vare på og har siden oppbevart den hjemme, selv om den ikke har vært i bruk på over 20 år.

Til jul fikk historielaget telefonen i gave, og det setter vi pris på.

Historielagets bøker

Fra historielagets lager kan du kjøpe interessante bøker med tilknytning til vårt lokale miljø. Bøkene kan bestilles hos leder Kåre A. Bøhler over e-post: alfrebo@online.no eller tlf: 938 76 365

Sørum bygdebøker bind 1- 6, kr 850 per bok.
Kr 700 per bok ved kjøp av hele serien.

Blaker Skanse og Skolen, v/G. Brochmann, kr 100

Sørum under okkupasjonen 1940-45, kr 150

De beste blir alltid igjen, v/Tornås, kr 150

Minner fra Frogner - Oppvekst på Romerike i mellomkrigstida, v/Lieungh, kr 300.

Sørum før og nå, v/Magne Sørli, kr 30

Glomma gjennom Sørum - livet langs elva, v/red. Berit Leikhammer, kr 300

To konger, nå kr 50

Før i tida, v/Asbjørn Langeland, kr 350

Ti vinner-kvinner og en taper, kr 150

Anna Monrads fortellinger, kr 350

Henting/bringing etter avtale. Ved postforsendelse kommer porto i tillegg.